

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2013

Jana Kuželková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi –

život a dílo

Jana Kuželková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi –

život a dílo

Jana Kuželková

Vedoucí práce:

PhDr. et Dipl.-Pol. Martin Jeřábek, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

1	ÚVOD	1
2	RICHARD NIKOLAUS VON COUDENHOVE-KALERGI	5
	2.1 Rod Coudenhove	5
	2.2 Rodiče	7
	2.3 Sourozenci.....	10
	2.4 Poběžovice	10
	2.5 Osobní život.....	13
	2.5.1 Manželství.....	15
	2.6 Život a dílo	16
3	IDEA EVROPSKÉ MYŠLENKY	22
	3.1 Předchůdci myšlenky sjednocené Evropy	23
	3.2 Novověká idea sjednocené Evropy	27
4	PAN-EVROPA JAKO DÍLO	30
	4.1 Idea	31
	4.2 Politické uplatnění	33
	4.2.1 Společnost národů.....	37
	4.2.2 Národnostní otázka	39
	4.2.3 Cesty k Pan-Evropě.....	42
	4.3 Hospodářský koncept.....	44
	4.4 Panevropa?.....	44
5	PANEVROPSKÉ HNUTÍ	46

5.1 Vývoj.....	48
5.2 Panevropské hnutí v Československu.....	51
5.2.1 Osobnosti	52
5.3 Mitteleuropäischer Wirtschaftstag	56
5.4 Panevropská unie	57
6 KONGRESY	60
6.1 První Panevropské kongres.....	60
6.2 Panevropské hospodářské konference	62
6.3 Panevropská hospodářská centrála.....	63
6.4 Panevropská podunajská konference.....	64
6.5 Program	64
7 INTEGRACE A JEJÍ NÁSLEDKY.....	66
7.1 Ocenění celoživotního díla.....	70
8 ZÁVĚR	73
9 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	76
10 RESUMÉ	82
11 PŘÍLOHY	84
11.1 Seznam příloh	84

1 ÚVOD

Tato diplomová práce přiblíží významnou osobnost Richarda Nikolause von Coudenhove-Kalergiho a jeho ústřední dílo *Paneuropa*, díky kterému se stal zakladatelem Panevropské unie a které ideově vedlo k pozdějšímu sjednocení Evropy. Jeho odkaz a myšlenky přetrvávají i do dnešní doby a řadíme ho mezi nejvýznamnější politické myslitele dvacátého století. Coudenhove-Kalergi, který ideji Pan-Evropy zasvětil celý svůj život, došel k přesvědčení, že jediná myšlenka vytvoření sjednocené Evropy zajistí kontinent nejen politicky, ale i hospodářsky a zároveň mu otevře možnost klidného vývoje a hospodářského prospěchu. Dále zastával názor, že pokud nedojde k hospodářskému a politickému sjednocení Evropy, kontinent nebude schopný odolat hospodářskému tlaku USA a mocenské síle Ruska. Pokud nedojde k politické a hospodářské spolupráci, Evropa podle něj bude směřovat do další války. Ve sjednocení Evropy viděl jediný způsob, jak této zkáze zabránit. Jeho nejvyšší ambice tedy byla tzv. světlá budoucnost Evropy. V představě Coudenhove-Kalergiho toto označení znamenalo Evropu bez násilného řešení sporů a především bez válek. Evropu složenou výhradně z demokratických států. Evropu věnující se vědecko-technickému pokroku. Evropu reprezentující. Evropu coby partnera rovnoprávného ostatním světovým hegemonům.

Při analyzování daného tématu vyvstává řada otázek: Jaké kroky nasměrovaly Coudenhove-Kalergiho k myšlence pro sjednocení Evropy? Na kolik byl ovlivněn životem na zámku v příhraničním městě Poběžovice? Měl zásadní vliv na formování Panevropské unie?

Coudenhove-Kalergimu se zdála nejen Evropa, ale celý svět rodově propojen s přihlédnutím k faktu, že pocházel ze široce rozvětvené rodiny. Není proto vyloučeno, že ho jeho rodový původ předurčil k obrovskému zájmu o jednotu a spolupráci. Přispěla idea Coudenhove-Kalergiho k pozdějšímu sjednocení Evropy a nastartování evropského integračního procesu po roce 1945? Byly hospodářské plány vzorem pro pozdější

aktivity hospodářského charakteru směrem ke sjednocení Evropy? Bylo politické působení Coudenhove-Kalergiho vzorem pro poválečnou Evropu?

Diplomová práce bude ve své první části pojednávat o životě Coudenhove-Kalergiho. Bude zohledněn jeho rodový původ a rodiče, kteří mu vtiskli velké zaujetí k řešení veškerých otázek diplomatickou cestou. Následně bude analyzováno dětství v příhraničních Poběžovicích a průběh života, jak postupně utvářely cestu k myšlence Pan-Evropy. Druhá, obsáhlejší část bude věnována myšlence jednotné Evropy a ústřednímu dílu *Pan-Evropa*. Pro komplexnější pojetí práce bude mezi těmito hlavními částmi analyzována kapitola, která se bude zabývat počátky sjednocování evropského kontinentu. Coudenhove-Kalergi nebyl prvním, kdo se podobnou myšlenkou zaobíral. Podstata ideje o spolupráci a jednotě států i kontinentů sahá hluboko do historie a její různorodé podoby se projevovaly v mnoha vývojových obdobích střední Evropy. Téma bude zpracováno chronologicky. Od narození Coudenhove-Kalergiho, přes jeho mládí, osobní i politický život až po jeho celoživotní dílo věnující se ideji Pan-Evropy. Navazovat budou kapitoly o založení a vývoji Panevropského hnutí. Závěrečné zhodnocení díla pojme veškeré výše zmíněné aspekty. Práce se bude snažit komplexně a nezaujatě analyzovat život dané osobnosti v souvislostech.

Práce bude vycházet z pramenů a z české a cizojazyčné odborné literatury. Prameny budou čerpány ze Státního oblastního archivu v Plzni. Vzhledem k tomu, že v současné době jsou materiály o rodině Coudenhove ve fázi zpracovávání a postupné kartonizace, není tento fond badatelské veřejnosti zcela přístupný. Příčinou je zkompletování veškerých dokumentů z různých archivů a založení rodinného archivu Coudenhove ve Státním oblastním archivu v Plzni.¹ Základní zdroj

---

¹ Rodinný archiv Coudenhove ve Státním oblastním archivu v Plzni. Metráž: 0 bm zpracováno (z toho 0 bm inventarizováno), 34,35 bm nezpracováno. Archivní soubor není přístupný pro

diplomové práce činí tvorba Coudenhove-Kalergiho a jeho nejvýznamnější ústřední dílo *Paneuropa*,² a to především její české vydání z roku 1926.³ Pro některé části citací bude z důvodů zastaralých výrazů užito novější vydání z roku 1993.⁴ Velmi podstatným zdrojem práce je autorova autobiografie, která vyšla pod názvem *Ein Leben für Europa: meine Lebenserinnerungen*⁵ (*Život pro Evropu: moje životní paměti*) a na ní navazující habilitační práce rakouské historičky Anity Ziegerhofer-Prettenthaler. Její dílo nese téma *Botschafter Europas: Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi und die Paneuropa-Bewegung in den zwanziger und dreißiger Jahren*⁶ (*Velvyslanec Evropy: Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi a panevropské hnutí ve dvacátých a třicátých letech*). Obrovským úspěchem Anity Ziegerhofer-Prettenthaler bylo, že podklady pro svoji habilitační práci mohla studovat v Moskvě. Moskevské archivy totiž uchovávají svědectví o činnosti Panevropského hnutí, která z Vídně odvezly sovětské bezpečnostní složky v letech 1945 až 1955. Pro doplnění informací bude sloužit pamětní kniha německého historika Franze Bauera *Ronsperg: Ein Buch der Erinnerung*⁷ (*Poběžovice: Kniha vzpomínek*). Využito bude i vzpomínek Coudenhove-Kalergiho matky Mitsuko, vydaných pod názvem *Paměti hraběnky Micu Coudenhove-Kalergi, která žila na zámku v Poběžovicích*.⁸ Pomocníkem pro sestavení přehlednosti rodu Coudenhove bude

---

nahlížení, dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archivni-fondy-cr/VysledkyHLEDANI.aspx?stranka=1&id=21300001020183#21300001020183> [cit. ke dni 12. dubna 2013].

² COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Paneuropa*, Wien: Paneuropa Verlag, 1923.

³ COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926.

⁴ COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Pan-Evropa*, Praha: Paneuropa, 1993.

⁵ COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Ein Leben für Europa: meine Lebenserinnerungen*, Köln: Kiepenheuer und Witsch, 1966.

⁶ ZIEGERHOFER-PRETTENTHALER, Anita, *Botschafter Europas: Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi und die Paneuropa-Bewegung in den zwanziger und dreißiger Jahren*, Wien: Böhlau, 2004.

⁷ BAUER, Franz, *Ronsperg: Ein Buch der Erinnerung*, Furth im Wald: Ortsrat der Stadt Ronsberg im, 1970.

⁸ COUDENHOVE-KALERGI, Mitsuko, *Paměti hraběnky Micu Coudenhove-Kalergi, která žila na zámku v Poběžovicích*, Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2006.

Almanach českých šlechtických rodů od Vladimíra Pouzara.⁹ Informace ohledně ideje evropské myšlenky a integračních snah poskytne rozsáhlá práce s názvem *Evropská unie*¹⁰ a také *Budování Evropy*.¹¹ Nejen dějinám idejí a problémům a konceptům evropské integrace se ve velké míře věnuje historik a politolog Vladimír Goněk; především ve svém díle *Evropská idea: idea mírové, kooperující a sjednocující se Evropy I., (do roku 1938)*¹² a *Evropská idea: idea mírové, kooperující a sjednocující se Evropy II., (1938–1950)*.¹³ Středoevropská hnutí rozpracoval ve své práci *Za silnou střední Evropu* Miroslav Jeřábek.¹⁴

---

⁹ POUZAR, Vladimír, *Almanach českých šlechtických rodů*, Praha: Martin, 1999.

¹⁰ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta, *Evropská unie*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003.

¹¹ GERBET, Pierre, *Budování Evropy*, Praha: Karolinum, 2004.

¹² GONĚC, Vladimír, *Evropská idea: idea mírové, kooperující a sjednocující se Evropy I., (do roku 1938)*, Brno: Masarykova univerzita, 2007.

¹³ GONĚC, Vladimír, *Evropská idea: idea mírové, kooperující a sjednocující se Evropy II., (1938–1950)*, Brno: Masarykova univerzita, 2001.

¹⁴ JEŘÁBEK, Miroslav, *Za silnou střední Evropu*, Praha: Dokořán, 2008.

2 RICHARD NIKOLAUS VON COUDENHOVE-KALERGI

Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi se narodil 16. listopadu 1894 v Tokiu jako druhorozený syn hraběte Heinricha Coudenhove-Kalergi a jeho japonské ženy Mitsuko Aoyama. Novorozenci se dostalo japonského jména Erijo. Křtěný byl jménem Richard, po nejmladším bratru svého otce. Kmotr při křtu složil obdiv Richardu Wagnerovi. Ovšem pro všechny členy rodiny nesl anglickou přezdívku Dicky.¹⁵

Život Coudenhove-Kalergiho skončil 27. července 1972 v městečku Schruns v Rakousku; pohřben je však u Saanu v bernském Oberlandu ve švýcarských Alpách. Etapa jeho života bude rozvedena v následujících kapitolách.

2.1 Rod Coudenhove

Rod Coudenhove pochází ze severního Brabantska.¹⁶ První písemná zmínka o rodu pochází z roku 1240. Theodoricus miles de Koudenhove (Ritter von Koudenhove) je prvním zaznamenaným předkem. Gerolf von Coudenhove zahajuje nepřerušenu linii rodu od roku 1259, kdy zemřel. Gerolf von Coudenhove se věnoval vojenství a v holandských válkách stál na straně Habsburků. Ve vojenských šlépějích pokračovalo mnoho členů rodu. Následně se rod přesunul do Flander. V 18. století přešli z Mohuče do Rakouska.¹⁷

V průběhu 15. století se rod Coudenhove rozdělil na několik větví. Někteří z rodu zůstali na kontinentu a jiní odešli do Anglie. 13. října 1790 získala starší linie rodu hodnost říšských hrabat. Tímto se koncem 17. století kontinentální linie rodu rozdělila na starší hraběcí a mladší

¹⁵ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 29–30.

¹⁶ Severní Brabantsko – provincie v Nizozemí, nacházející se na jihu země. Sousedí na jihu s Belgií, na východě s provincií Limburk a na západě s provincií Zeeland.

¹⁷ BAUER, s. 55.

baronskou větev. Starší větev žila na Moravě a v Rakousku, mladší větev v Čechách a v Kunštátu na Moravě. Baronská větev se ještě rozštěpila na českou a francouzskou. Na přelomu 19. a 20. století česká baronská linie působila převážně v severních Čechách. Žili v Duchcově, Chomutově, Teplicích a vlastnili statek Vojkov na Sedlčansku.¹⁸

Rod Coudenhove rozdělili bratři Karl Ludwig (1774–1838) a Franz Ludwig (1783–1851) na dvě linie.¹⁹ První linii založené Karlem Ludwigem byl udělen roku 1834 český inkolát. Tím byla první linie zařazena mezi zemskou šlechtu v zemích České koruny.²⁰ Tato linie žila především v Bavorsku a Rakousku; ovšem vymřela po meči roku 1964 vnukem Eduardem (1890–1964). Zakladatel druhé linie Franz Ludwig měl dva syny, kteří rozdělili rod na českou a moravskou větev. Českou větev reprezentoval Franz Karl a moravskou Karel Maria. Roku 1851 uzavřel Karel Maria Coudenhove (1814–1868) sňatek s baronkou Leopoldinou Honrichs zu Wolfswarffen (1826–1894). Jejich syn Franz Joseph mohl od roku 1902 užívat jméno Coudenhove-Honrichs, neboť rod Honrichs vymřel.²¹

Franz Karl koupil roku 1864 celé panství v Poběžovicích²² i s nedalekou Pivoní²³ za jeden milion zlatých.²⁴ Roku 1857 v Paříži uzavřel sňatek s Marií von Kalergi (1840–1877). Rod Kalergi patří k nejstarobyljším rodům v Evropě. Jeho prastarý původ jména byl pro rodinu Coudenhove natolik vzácný, že synové Heinrich (1859–1906) a Richard (1867–1934) požádali o spojení jmen. Hraběcí titul

---

¹⁸ MAŠEK, Petr, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti: díl I, A–M*, Praha: Argo, 2008, s. 150.

¹⁹ POUZAR, s. 75–77.

²⁰ BAUER, s. 55.

²¹ POUZAR, s. 75–79.

²² Ronsperg německy.

²³ Stockau německy.

²⁴ BAUER, s. 22.

Coudenhove-Kalergi je užíván od roku 1903, kdy došlo ke spojení jmen z prastarého brabantského rodu Coudenhove s řeckým rodem Kalergi.²⁵

2.2 Rodiče

Otec Heinrich hr. Coudenhove-Kalergi se narodil 12. října 1859 ve Vídni jako potomek Franze Karla Coudenhova (1821–1893) a Marie von Kalergi (1840–1977).²⁶ Prvorozený syn Heinrich se stal majitelem Poběžovic po smrti otce Franze Karla Coudenhova. Heinrich byl doktor práv a filozofie a převážnou část svého života věnoval politické kariéře. Působil v rakouských diplomatických službách, a to v Athénách, Rio de Jaineru, Istanbulu, Buenos Aires a Tokiu. Z diplomatických služeb definitivně vystoupil roku 1896. Toho roku odplul se svojí ženou Mitsuko a dvěma syny do Evropy a natrvalo se usadil na svém rodovém sídle v Poběžovicích. Na cesty se vydával i ve svém volném čase, díky čemuž poznal většinu evropských zemí, celý Přední východ, severní Afriku, Rusko, Přední a Zadní Indii, Čínu a Koreu. Studoval místní kulturu i filologii a dohovořil se šestnácti jazyky Východu a Západu.²⁷

Matka Mitsuko Aoyama se narodila 7. července 1874 v Tokiu ve významné, ale nearistokratické rodině. Její otec Kihachi Aoyama byl obchodník se starožitnostmi a olejem. Aoyamovo starožitnictví se nacházelo nedaleko velvyslanectví a Heinrich jako milovník umění tento obchod často navštěvoval. Při jedné projížďce na koni se Heinrichovi stala osudná nehoda. Jeho kůň uklouzl na zledovatělé cestě a Heinricha shodil v blízkosti starožitnictví. Mitsuko poskytla Heinrichovi pomoc a on se jí odvděčil tím, že ji zaměstnal na velvyslanectví. Zanedlouho Heinrich požádal Mitsuko o ruku. Ovšem její konzervativní otec byl ostře proti.

---

²⁵ MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 150.

²⁶ MAŠEK, Petr, *Modrá krev: Minulost a přítomnost šlechtických rodů v českých zemích*, Praha: Mladá fronta, 1992, s. 51.

²⁷ MAŠEK, *Modrá krev*, s. 51.

Mitsuko Aoyama se provdala za Heinricha v Tokiu 16. prosince 1892 proti otcově vůli. Roku 1895 byla Mitsuko pokřtěna katolickým arcibiskupem v katedrále v Tokiu a přijala jméno Marie Thekla. Následně ji pozvala japonská císařovna, jíž Mitsuko přísahala, že v Evropě na Japonsko nikdy nezapomene. Císařovna obdarovala Mitsuko vějířem pro stálou připomínku Japonska.²⁸

Mitsuko se dostalo tradiční japonské výchovy. Základní ctností je na Východě zdvořilost; tu cvičila ve slovech i gestech. Učila se umění, oblékání, elegantnímu sedu v klečící pozici, úsměvu, postoji atd. Naučila se hlavnímu umění – skrývat své pocity, ukázat respekt k nadřízeným a starším. Být vždy příjemná, milá a trpělivá. Znovu a znovu jí bylo vštěpováno, že žena se narodila k poslušnosti. Tato poslušnost je prokazována nejprve otci, později manželovi a nakonec nejstaršímu synovi. Japonsko se začalo otevírat západnímu světu v období zvaném Mejdži.²⁹ Ovšem sňatek Heinricha a Mitsuko byl nepochybně průlomem do starých japonských tradic a představ.³⁰

Pro Heinricha byla otázka manželství mnohem komplikovanější. Nikdy předtím žádný evropský diplomat neuzavřel sňatek se ženou z Japonska. Co by tomu řekli kolegové? Co rakouská vláda, soud, společnost, rodina? Mohl by jako velvyslanec představit Mitsuko v Londýně, v Paříži nebo Petrohradě? Jeho snem přeci bylo, že se jednoho dne stane velvyslancem nebo ministrem zahraničí svého císaře, nástupce samotného knížete Metternicha. Na všechny tyto otázky pro něj existovala jediná odpověď. Věděl, že od té doby by možná mohl žít bez kariéry, ale ne bez Mitsuko. S velkou energií překonal všechny překážky,

²⁸ COUDENHOVE-KALERGI, Mitsuko, *Paměti hraběnky*, s. 5–10.

²⁹ Mejdži – období vlády japonského císaře Mucuhita (1858–1912, vládl od roku 1868). Éra osvícenecké vlády a hospodářský rozkvět Japonska.

³⁰ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 29.

kteřé stály proti jeho rozhodnutí. Mitsuko pojal za svoji ženu 16. prosince roku 1892 a roku 1896 se manželé přestěhovali do Poběžovic.³¹

Z manželství Heinricha a Mitsuko vzešlo sedm dětí: Johannes (1893–1965), Richard (1894–1972), Gerolf (1896–1978), Elisabeth (1898–1936), Olga (1900–1976), Friderike (1901–1971) a Karl Heinrich (1903–1987). Ze všech sedmi potomků přímé pokračovatele rodu přivedli na svět pouze prvorozený Johannes (dcera Marie-Electa, nar. 1927) a Gerolf (Hans Heinrich, nar. 1926, Karl Jakob, nar. 1928, Barbara, nar. 1932 a Michael, nar. 1937).³² Za zmínku stojí manželství Gerolfa s hraběnkou Sophií Pálffy z Erdöd, se kterou přivedli roku 1932 na svět dceru Barbaru Coudenhove. Barbara jako rakouská novinářka věnovala velkou pozornost Československu. Po roce 1968 byla z Československa vykázána komunistickými úřady. Roku 1989 byla vyhlášena ženou roku za reportáže o revolučních událostech v Československu a dřívější Německé demokratické republice. Z rukou Václava Havla převzala roku 2001 řád Tomáše Garrigua Masaryka I. třídy za podporu demokracie a lidských práv. Barbařin mladší bratr Michael žije střídavě ve Vídni a v Japonsku. Věnuje se výtvarnému umění a častým motivem kreseb bývá jeho pražské rodiště.³³

Heinrich Coudenhove-Kalergi umřel tři roky po narození posledního syna Karla Heinricha 14. května 1906 v Poběžovicích. Jeho hrob se nachází na místním hřbitově v Poběžovicích. Mitsuko zemřela 27. srpna 1941 v Mödlingu nedaleko Vídně.³⁴

---

³¹ Tamtéž, s. 28–29.

³² POUZAR, s. 79–81.

³³ MAŠEK, Petr, *Česká šlechta – Rodina Coudenhove-Kalergi v běhu staletí*. In: *Sanquis*, 2002, č. 18, s. 69.

³⁴ POUZAR, s. 79–81.

2.3 Sourozenci

Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi pocházel ze sedmi dětí. Jeho starší bratr Johannes hr. Coudenhove-Kalergi von Ronspergheim se narodil 15. září 1893 v Tokiu. Představoval velmi zajímavou osobnost, pro mnohé podivín s bizarními zálibami. Jako nejstarší potomek rodu převzal a spravoval poběžovické statky. Zemřel 29. ledna 1965 v Regensburgu. Mladší bratr Gerolf se narodil 18. prosince 1896 v Poběžovicích. Vystudoval práva a byl velvyslancem pro Japonsko. Gerolf zemřel 30. prosince 1972 v Londýně. První sestra Elisabeth se narodila 14. prosince 1898 v Poběžovicích. Stala se doktorkou práv, stejně jako bratr Gerolf. Elisabeth zemřela 25. října 1936 v Paříži. Druhá sestra Olga se narodila 17. srpna 1900 v Poběžovicích. Jako jediná z dcer neměla žádné emancipační nároky, a proto celý svůj život obětovala své japonské matce Mitsuko. Po smrti matky se vrátila z Rakouska na panství do Poběžovic, kde se starala o domácnost bratra Johannese. Olga zemřela 11. října 1976 v Altenstadt an der Iller v Bavorsku. Třetí sestra Friderike, známější zkráceně pod jménem Ida, se narodila 2. prosince 1901 v Poběžovicích. Byla „rebelkou“ rodiny a spisovatelka katolických románů. Friderike zemřela 15. května 1971 ve Frankfurtu nad Mohanem. Nejmladší bratr Karl Heinrich se narodil 10. června 1903 v Poběžovicích. Živil se jako překladatel a tlumočník. Karl Heinrich zemřel 3. května 1987 v Schaffhausen ve Švýcarsku.³⁵

2.4 Poběžovice

Na jaře roku 1896 začal život Coudenhove-Kalergiho a jeho rodiny na panství v Poběžovicích, německy Ronsperg. Velký zámek³⁶ obklopovala

---

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Dnes označen jako zámek Poběžovice v Ústředním seznamu kulturních památek ČR pod rejstříkovým číslem 39815/4-2177.

stavba pro hosty, hospodářská stavení, byty úředníků, stáje, skleníky a rozlehlý zámecký park.

Coudenhove-Kalergimu byl necelý rok a půl, když se odstěhoval z Tokia do Poběžovic, ovšem celé dětství prožité v Poběžovicích popisoval jako šťastné a bezstarostné. Okolní panství potomky v obdobném věku neměla a s dětmi z městečka se děti hrabat nestýkaly. Richard tedy vyrůstal se svým starším bratrem Johannesem, který mu byl jediným přítelem a zároveň „dvojčetem“. Jako jediní ze všech potomků Heinricha a Mitsuko se narodili v Japonsku. Matka, která měla pro Japonsko velkou slabost, je proto zahrnovala větší láskou než ostatní děti, které se narodili v Čechách. Ty označovala společným pojmenováním „die Bohmer“ – Češi. Děti měly přísný týdenní plán, který vymezoval čas na učení a hru. Byla jim vštěpována přesnost a pořádek. Prohřešky, které byly trestány, se vztahovaly na lež, krádež a týrání zvířat. Jazyková vybavenost rodiny byla bohatá. Rodiče spolu hovořili japonsky. Děti pro rozmluvu s matkou užívaly jazyk anglický a pro hovory s otcem jazyk německý.³⁷ Nejoblíbenějším místem z celého zámku byla malému Richardovi knihovna, která otci zároveň sloužila jako pracovna. Na tmavých dřevěných sloupech stály busty velkých myslitelů v životní velikosti: Sokrata a Platóna, Marca Aurelia a Aristotela, Kanta a Schopenhauera. Mezi busty filozofů stálo poprsí Krista a Michelangelův Mojžíš. Menší busty byly umístěny na stolcích: Goethe a Schiller, Homér, Apollón a Napoleon. Nad vstupními dveřmi visel pestrý obraz Zarathustry a okenní výklenky zdobily kaligrafické texty z Koránu. Vedle otcova psacího stolu stál glóbus obrovských rozměrů, u nějž malý Richard rád rozjímal o dalekých zemích. Sledoval dlouhou cestu z Tokia do Poběžovic a myslel na široké příbuzenstvo, které bylo rozeseťo po celém světě. Na japonských ostrovech měl prarodiče Kichatschi a Yonne. Rusko bylo rodištěm druhé babičky, které po čtyřicet šest let ovládal její prastrýc

Nesselrode. Rakousko, Čechy, Uhry i Německo důvěrně znal. Z Nizozemí pocházel rod Coudenhove a Belgie byla jejich stáletou vlastí. V Paříži se našli prarodiče a ve Versailles působil předek, který nosil napůl francouzské jméno Coudenhove de la Fretture a byl pážetem královny Marie Antoinnety. Španělsko mu připomínal Jacques de Coudenhove, který přijel na koni z Říma a císaři Karlu V. zvěstoval zprávu o vzpurných Lancknechtech,³⁸ kteří dobyli a vyrabovali Řím. Kréta a Benátky byly působištěm původního rodu Kalergi. O Konstantinopol bojoval prapředek Gerolf Coudenhove během čtvrté křížové výpravy. Anglii připomínal anglický praděd Kalergi a norské město Bergen bylo domovinou jeho matky. V Africe žil strýc Hans. A na druhé straně Atlantského oceánu Richardův otec zastřelil dva jaguáry, jejichž lebky zdobily zeď krby v knihovně. Není se čemu divit, že se mu celá zeměkoule zdála malá a úzce propojená široce rozvětvenou rodinou.³⁹ Coudenhove-Kalergi byl velmi vnímavý chlapec. Všechny své poznatky a myšlenky si zaznamenával do deníků.⁴⁰

Život v příhraničním městečku v Poběžovicích Coudenhove-Kalergimu v mnohém odhalil smíšené mezilidské vztahy. Městečko obývalo dva tisíce německy mluvících obyvatel. I když zde žilo malé množství Čechů, všichni hovořili německy. V klidu a míru zde společně žili Němci, Češi a početná židovská komunita. Převážné části obyvatelstva byly národnostní a antisemitské otázky naprosto lhostejné. Pobývalo zde i mnoho německo-českých manželství a rodin. Velmi brzy si Coudenhove-Kalergi všiml zvláštnosti, že dva z vůdců protičeského hnutí v Poběžovicích měli starogermánská jména Dwořaček a Mrkwicka. Zatímco oba Češi, kteří žili na zámku, vrchní ředitel a matčina učitelka malířství, se jmenovali Bodenstein a Emminger. Coudenhove-Kalergimu

³⁷ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 31–40.

³⁸ Lancknecht – evropský pěší žoldněř v 15. až 17. století, vlastní výzbroj a výstroj.

³⁹ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 32–33.

⁴⁰ SOA v Plzni, kart. 139, Deník pro rok 1904 a 1907.

nemusel nikdo vysvětlovat, že tzv. dědičné nepřátelství je založeno na základě neznalosti, předsudcích a podvádění lidí.⁴¹

2.5 Osobní život

Coudenhove-Kalergi se narodil v Tokiu jako druhorozený syn. Ovšem po roce a půl počínajícího života byl přestěhován společně se starším bratrem Johannesem do Poběžovic, kde prožili celé dětství. K panství přiléhala i osamocenější Pivoň,⁴² která původně byla jedním z augustiniánských opatství zrušených císařem Josefem II. Pivoň se nachází na úpatí Českého lesa. Stále je obklopena rybníky, vysokými jedlovými a smrkovými lesy. Během léta žila rodina zde. Nejoblíbenějším cílem pobytu se pro děti stal lovecký zámek Dianahof⁴³ neboli Dianin dvůr, ležící až na samé hranici Bavor. Pro jeho naprostý klid zde děti byly téměř bez dozoru a měly volné pole působnosti. Brzy po smrti otce byli starší chlapci posláni na rok do Brixenu v Jižním Tyrolsku, kde studovali na veřejném augustiniánském gymnáziu. Září roku 1908 vstoupil Coudenhove-Kalergi s oběma bratry do Tereziánské akademie ve Vídni. Akademie byla zaměřena na přípravu diplomatických a vojenských kádrů monarchie. Prostředí akademie bylo mezinárodní; tvořilo obraz habsburské mnohonárodnosti. Chlapci rodu Coudenhove-Kalergi se tu setkali s Němci, Maďary, Poláky, Čechy, Italy, Rumuny, Chorvaty, Slovinci, Ukrajinci. Kromě národností monarchie zde studovali Rusové, Turci, Indové, Egypťané, Peršané a Číňané. Přes náročnost akademie si Coudenhove-Kalergi rozšiřoval své znalosti i mimo výuku. V patnácti letech začal systematicky číst díla velkých filozofů v chronologickém pořadí od Hérakleita k Nietzsche. V té době začal jeho životní názor

⁴¹ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 39–40.

⁴² Dnes označen jako klášter v Ústředním seznamu kulturních památek ČR pod rejstříkovým číslem 20767/4-2149 náležící k obci Pivoň.

⁴³ Dnes označena jako zřícenina v Ústředním seznamu kulturních památek ČR pod rejstříkovým číslem 29252/4-5179 náležící k obci Rybník.

krystalizovat. Největší vliv na něm zanechal Platón, Schopenhauer a Nietzsche. Stoická filozofie se stala určující pro jeho životní úroveň. Právě stoická neochvějnost a sebeovládání mu pomohly ve všech životních zkušenostech, neboť jak sám tvrdil, nebyl příliš společenský. Sportu se mnoho nevěnoval; jeho nejoblíbenější hrou byly šachy. V červenci roku 1913 Coudenhove-Kalergi dokončil studia na Tereziánské akademii. Již dávno byl rozhodnut pro studium filozofie. Nechtěl být diplomat ani zástupce, ale profesor filozofie. Poslední studijní léta v akademii se proto intenzivně věnoval filozofii a napsal knihu *Objektivität als Grundprinzip der Moral (Objektivita jako základní princip morálky)*. Tato kniha se později stala tématem jeho disertační práce. Ústřední myšlenkou bylo, že základním principem je objektivní morální pohled před nemorálním subjektivním. Chápal ji jako pravidlo, které platí místně i globálně. Následně se zapsal na Vídeňské univerzitě na obor filozofie a moderní dějiny. Dějiny nikdy nepovažoval za studium, ale za zábavu. Přál si, aby mohl ve svých studiích pokračovat na zámečku Dianahof, ale univerzita toto neumožnila, a tak zůstal ve Vídni. Roku 1917 byl promován doktorem filozofie na vídeňské univerzitě.⁴⁴

Po skončení války, kdy se zlomil vliv šlechty, nastoupil svět nový. Pro Coudenhove-Kalergiho byl tento nový svět demokratický, republikánský, socialistický a pacifistický. Vítal změnu od starých pořádků a velkou naději viděl ve Společnosti národů. Spatřoval v ní lidi všech ras, kteří budou společně pracovat pro ideály míru a svobodu lidského pokroku. Pět dnů po válečném příměří oslavil Coudenhove-Kalergi dvacet čtyři let a podle rakouského práva se stal plnoletým občanem. Ovšem sám si kladl otázku, kterého státu se občanem vlastně stal. V onu chvíli měl pocit, že je náhle bez státní příslušnosti. Záleželo by na mírové smlouvě, zda by se měl stát občanem malé rakouské republiky, kde žil. Nebo občanem německého spolkového státu, ke kterému se Rakousko

---

⁴⁴ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 63–73.

chtělo připojit. Nebo občanem Československa, na jehož státním území se nacházely Pobežovice. Dá se říci, že tato paradoxní situace mu předurčila jeho nadstátnost, neboť odpověď na otázku týkající se státní příslušnosti mu byla lhostejná. Cítil se občanem nového a většího společenství, tzv. nového světa. Občanem vznikající Společnosti národů.⁴⁵

Roku 1938 pobýval v Rakousku. Ovšem v souvislosti s anšlusem Rakouska byl okolnostmi donucen utéct do Švýcarska. Roku 1940 se přesunul do New Yorku, kde působil jako profesor historie. Návrat do Evropy přišel až s koncem druhé světové války.⁴⁶

2.5.1 Manželství

Coudenhove-Kalergi se do své první ženy zamiloval na první pohled. Ida Roland byla obrovskou senzací vídeňského uměleckého života. Hovořilo o ní celé město. Jelikož matka Mitsuko milovala divadlo, navštívila se svým synem Richardem představení, ve kterém tato nová hvězda vystupovala. Láska na první pohled zapříčinila sňatek Coudenhove-Kalergiho ve velmi mladém věku. Svatba s rakouskou herečkou Idou Roland Klausner se uskutečnila 22. dubna 1915 v Mnichově. I když Ida byla přítelkyní Mitsuko, ta sňatek nikdy neschválila. Manželství s Idou způsobilo ukončení rodinných vztahů. I přes rodinné neshody se Ida Roland stala Richardovi inspirací a pomocnicí; především mu byla velkou oporou při zakládání Panevropského hnutí. Organizovala sekretariát, výlety i konference. V úsilí jí pomáhala intuitivní znalost lidské povahy, která byla úzce spjata s její uměleckou empatií. Často varovala manžela před špatnými lidmi a zlými úmysly. Obdivoval na ní její neústupnost, hrdost, upřímnost, bezpodmínečnou loajalitu k lidem, její

---

⁴⁵ Tamtéž, s. 93.

⁴⁶ MAŠEK, *Modrá krev*, s. 55.

nápady, vášeň a nadšení. Ale především její odvahu, inteligenci a neodolatelné kouzlo znovu a znovu překonávat všechny potíže. Ida Roland se narodila v neděli 18. února 1881 ve Vídni. Coudenhove-Kalergi o ní píše: „Její planeta byla Venuše, hvězda lásky, umění a krásy. Tato trojice ovládala její život, od začátku do konce.“⁴⁷ Byla pro něj tedy skutečné „dítě neděle“.⁴⁸ Zemřela 27. března 1951 v Nyonu ve Švýcarsku.⁴⁹

Druhá svatba proběhla 2. dubna 1952 v Paříži s Alexandrou hraběnkou von Tiele, rozenou Bally. Alexandra byla dcerou lékaře ze Solothurnu. Narodila se 8. září 1896 v Regaz. Po krátkém harmonickém manželství zemřela 21. ledna 1968 v Salzburgu. Třetí a zároveň poslední sezdaní se odehrálo 1. května 1969 v Salzburgu s Melanií Hoffmann, vdovou po skladateli Ralphu Benatzkym. Melanie se narodila 21. července 1909 ve Vídni. Zemřela 19. ledna 1983 v Zürichu. Žádné manželství nepřineslo Richardovi vlastního potomka.⁵⁰

2.6 Život a dílo

Filozofickou činnost Coudenhove-Kalergiho odráží početná díla, která napsal mezi lety 1921 až 1938. Většinu filozofických knih napsal ještě před zřízením Panevropského hnutí. Sám si uvědomoval, že filozofický svět ho naplňoval mnohem více než svět politický. Ovšem po roce 1923 nabralo hnutí velmi rychlý spád a Coudenhove-Kalergi se musel soustředit pouze na celoevropské aktivity. I tak filozofie ovlivňovala jeho panevropskou politiku – sám se přiznává k tomu, že bez filozofického přesvědčení by neviděl příčiny k boji o zavedení a udržení Pan-Evropy. Coudenhove-Kalergi by dal raději přednost klidnému životu, ale v době,

⁴⁷ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 81.

⁴⁸ Tamtéž, s. 74–81.

⁴⁹ POUZAR, s. 80.

⁵⁰ Tamtéž.

kdy je svět v plamenech, přece žádný člověk, který je schopen se podílet na hašení požáru, nemůže mít nárok na klid. Coudenhove-Kalergi neustále volal a formuloval svůj cíl pro vytvoření nové víry, tzv. neoaristokracie. V popředí by měl být nový ideální typ člověka, který najde svoji realizaci v rámci neoaristokratiského světonázoru.⁵¹

Roku 1918 Coudenhove-Kalergiho naprosto uchvátil poválečný program prezidenta Woodrowa Wilsona. Demokratická Evropa, která usiluje o právně čisté vztahy, v návaznosti na spolupráci až k vzájemnému propojení. Konečně mu válka připadala smysluplná, jako boj mezi minulostí a budoucností, mezi evropskými ideály nacionalizmu a americkým ideálem smíření národů. Coudenhove-Kalergi se k poválečnému programu prezidenta Wilsona vyjadřuje takto: „Wilsonových Čtrnáct bodů⁵² slibovalo opravdový a spravedlivý mír, bez anexí a válečných reparací, tajné diplomacie, národnostního útlaku a koloniálního vykořisťování. Mír odzbrojení, volného obchodu, svobody a usmíření. Najednou jsem viděl obrysy nového světového řádu, o kterém jsem vždycky snil v dosažitelné blízkosti.“⁵³ Stal se horlivým přívržencem Wilsona a doufal, že on, a ne Ludendorff, Clemenceau nebo Lloyd George bude diktovat mír.⁵⁴

Coudenhove-Kalergi ke konci roku 1919, jako často, otáčel glóbusem. Hledal vzorec, který by umožnil, aby Spojené státy vstoupily do Společnosti národů a přitom by byla zachována Monroeova doktrína.⁵⁵

⁵¹ ZIEGERHOFER-PRETTENTHALER, s. 58–59.

⁵² Čtrnáct bodů prezidenta Wilsona byl program amerického prezidenta Woodrowa Wilsona pronesen na zasedání Kongresu 8. ledna 1918. Týkal se mezinárodního uspořádání světa po první světové válce z hlediska postoje Spojených států.

⁵³ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 91–92.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Zahraničně politická doktrína USA, kterou 2. prosince 1823 ve svém poselství amerického Kongresu vyhlásil prezident Spojených států amerických James Monroe. Podle tohoto prohlášení nepodléhá území amerického kontinentu kolonizaci žádného evropského státu. Jakýkoli takový pokus bude USA pokládat za ohrožení vlastního míru a bezpečnosti. Současně se však americká politika zdrží vměšování do záležitostí evropských států. Blíže: SCHÄFER, Peter, *Prezidenti USA: od George Washingtona po Billa Clintona*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 66–73.

Bez Ameriky mu Společnost národů připadala jako pouhý fragment. Domníval se, že s Amerikou by to mohlo být na začátku nové éry lepší. Coudenhove-Kalergi dospěl k názoru, že svět je rozdělen na pět velkých oblastí: Ameriku, Afriku, Čínu, Evropu a Rusko. Ovšem Evropa je roztříštěna do národních států. Pokud by se daných dvacet šest demokratických států Evropy spojilo do unie, mohly by Spojené státy vstoupit do Společnosti národů,⁵⁶ aniž by je tento vstup ohrozil, že by byly zapojeny do evropských konfliktů. Tyto úvahy daly vzniknout myšlence k formulování samotné Pan-Evropy. Brzy bylo jasné, že Pan-Evropa je jediný způsob, jak zabránit druhé světové válce. Zpočátku si Coudenhove-Kalergi nevěděl rady, kde by taková iniciativa měla být zahájena. Která země by byla pro usazení a vzkříšení jeho myšlenky ta vhodná? Francie, Německo ani Itálie nepřicházely na mysl z důvodu politické situace. Jediné mocenské uskupení, které by se mohlo ujmout iniciativy ke sjednocení evropských států, byla pro Coudenhove-Kalergiho Malá dohoda. Tzv. dědička habsburské monarchie a její tři členské státy (Československo, Jugoslávie a Rumunsko) by podle jeho názoru byly těmi nejlepšími na cestě ke státní unii. Politické vedení Malé dohody sídlilo v Praze; iniciativa Panevropského hnutí musí tedy vzejít z Prahy. Bez jakéhokoli vlastního přičinění se stal po válce československým občanem. Jeho jediná osobní politická vazba k Československu se promítla do hlubokého obdivu a úcty k nové hlavě státu, Tomáši Garrigue Masarykovi. Žádná jiná země v Evropě, neměla takového státníka, tzv. pravého muže moudrosti a morální autority. Masaryk mu svým postojem připomínal antického filozofa Platóna, který hlásal, že lidé budou šťastní teprve tehdy, když v čele státu budou stát moudří vládci.⁵⁷

---

⁵⁶ Mezinárodní organizace států pro udržení míru a bezpečnosti, se sídlem v Ženevě. Vznikla 28. června 1919 v Paříži jako jeden z výsledků Versailleské mírové smlouvy. Zakládajícím dokumentem organizace byl *Pakt společnosti národů*, který vstoupil v platnost v roce 1920. Tento pakt zavazoval členské státy k dodržování mezinárodního práva a k mírovému řešení mezinárodních konfliktů.

⁵⁷ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 112–118.

Na jaře roku 1920 byl Coudenhove-Kalergi přijat u prezidenta Masaryka. Přijetí u nejmoudřejšího občana, který se stal hlavou státu, bylo pro mladého Coudenhove-Kalergiho velmi stresující. Ovšem Masaryk zlomil svým úsměvem všechny rozpaky mladého filozofujícího politika, který s ním posléze začal rozmlouvat jako se svým profesorem. Coudenhove-Kalergiho předal Masarykovi některé své filozofické statě, které si prezident přečetl. Následně přešli k hovoru o Evropě a Coudenhove-Kalergi objasnil nutnost vzniku Pan-Evropy. Zároveň Masaryka požádal, aby se prezident chopil iniciativy a stal se Georgem Wahingtonem Spojených států evropských.⁵⁸ Odpověď Masaryka zněla: „Myslím, že váš nápad je správný a spojené státy evropské bezpochyby jednoho dne vzniknou. Ale obávám se, že nyní není ten správný čas.“⁵⁹

Coudenhove-Kalergi se nevzdal a pokračoval na cestě za svoji ideou. Nabyl přesvědčení, které provázelo celou jeho následnou práci: „Zůstane-li myšlenka utopií, či stane-li se skutečností, to záleží obyčejně na počtu a výkonné síle jejích přívrženců. Pokud v Pan-Evropu věří tisíce – je utopií; až v ni budou věřiti miliony – bude politickým programem; až v ni bude věřiti sto milionů – bude uskutečněna. Budoucnost Pan-Evropy záleží tedy na tom, má-li prvních tisíc přívrženců tolik víry a schopnosti ji šířiti, aby přesvědčilo miliony a učinilo z utopie včerejšku skutečnost zítřku. Vyzývám mládež Evropy, aby vykonala toto dílo!“⁶⁰

Roku 1923 prosadil Coudenhove-Kalergi svoji myšlenku sjednocených evropských států ve svém díle *Paneuropa*.⁶¹ Za symbol Panevropské unie zvolil Sluneční kříž, tedy červený kříž ve zlatém poli slunce. Červený kříž ze středověkých křížových výprav byl nejstarší symbol nadnárodního Evropského společenství. Pro Panevropskou unii

---

⁵⁸ Tamtéž, s. 118–119.

⁵⁹ Tamtéž, s. 119.

⁶⁰ Tamtéž, s. 122–123.

⁶¹ COUDENHOVE-KALERGI, *Paneuropa*, Wien: Paneuropa Verlag, 1923.

se stal symbolem mezinárodního humanismu. Slunce představovalo evropského ducha, který osvěcuje svět. Jako motto Pan-Evropy vybral velmi výmluvné rčení, které je připisováno svatému Augustinu: „Ve věcech nutných jednota, v otázkách sporných volnost, ve všem láska.“⁶² S podporou rakouské vlády mohl roku 1925 otevřít hlavní kancelář Panevropského hnutí ve vídeňském Hofburgu. Ústředním městem se tedy navzdory Coudenhove-Kalergiho přání nestala Praha, ale Vídeň.⁶³ Tomáš Garrigue Masaryk nadále podporoval veškeré snahy Coudenhove-Kalergiho všemi prostředky, proto ho i doporučil svému ministru zahraničí Edvardu Benešovi. Ovšem Beneš byl vůči návrhům Coudenhove-Kalergiho skeptický. Beneš přijal čestné prezidentství československého Panevropského hnutí i přes svůj skeptický postoj. Následně nechal Coudenhove-Kalergimu vystavit diplomatický pas. Coudenhove-Kalergi měl na dva hlavní československé představitele také svůj názor. Zatímco Masarykovo srdce bylo panevropské, Benešovi sloužila Pan-Evropa jen pro vyzdvižení vlastního národa. Beneše tedy Coudenhove-Kalergi považoval za československého nacionalistu. Všiml si toho i v rozmluvě – Masaryk používal pro rozhovory s ním německý jazyk a Beneš výhradně jazyk francouzský s českým přízvukem.⁶⁴

Edvard Beneš napsal předmluvu k prvnímu vydání knihy *Pan-Evropa* v českém jazyce roku 1926. Velmi stroze charakterizoval poválečnou politiku, její demokratické a mezinárodní zaměření. Odpovědi na otázky ohledně kontinentálního vědomí, kontinentální solidarity a geografické jednoty spatřuje v budoucí propagaci. Panevropské hnutí pak označoval za nejpodstatnější složku této propagace.

---

⁶² Latinsky: „In necessariis unitas – in dubiis libertas – in omnibus caritas.“

⁶³ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 124–125.

⁶⁴ Tamtéž, s. 127–128.

Coudenhove-Kalergiho *Pan-Evropu* vnímal jako pokus o odpovědi na otázky, které se týkají praktické formy evropské solidarity.⁶⁵

---

⁶⁵ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993, s. 1–3.

3 IDEA EVROPSKÉ MYŠLENKY

Myšlenka sjednocení Evropy sahá hluboko do historie a její různorodé podoby se projevovaly v mnoha vývojových obdobích střední Evropy. Již ve středověku nacházíme zmínky o jistých formách evropského sjednocování, které si rozvedeme v následující kapitole. Ovšem tyto myšlenky nikdy nedošly naplnění. V meziválečném období bylo rozvedeno několik návrhů sjednotit státy střední Evropy. K velkému posunu došlo až s návrhem Panevropského hnutí Coudenhove-Kalergiho. Konec druhé světové války řešil nové uspořádání Evropy, které by zabránilo rozpoutání případných budoucích válečných konfliktů. Nakonec se upřednostnila hospodářská spolupráce a politická jednotnost ustoupila do pozadí. Důvody pro sjednocení Evropy byly různé, odvíjející se od politické či hospodářské situace, ale také především dle sociálního postavení iniciátorů. Podle tohoto postavení je možné rozdělit iniciátory idey evropské myšlenky do dvou skupin. První skupinu představují panovníci a političtí vůdci států, kteří za tímto krokem viděli nadvládu nad větším územím a výhody z tohoto zisku plynoucí. Zároveň dle nich kroky vedly k vyvarování se nebezpečných válečných střetů a snahy k mírovému řešení konfliktů. Druhý okruh iniciátorů představují filozofové a političtí myslitelé, jejichž snahy spočívaly především ve sjednocení kulturní různorodosti a odstranění politické nesourodosti.⁶⁶

V následujících dvou kapitolách si uvedeme předchůdce i následovatele idey evropské myšlenky. Přelomový bod mezi těmito tvůrci bude udělovat Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi.

---

⁶⁶ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta, *Evropská unie*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 31–32.

3.1 Předchůdci myšlenky sjednocené Evropy

Od počátku čtrnáctého století proběhlo několik pokusů o federativních či konfederativních řešení Evropy. Politické koncepce a návrhy se pokoušely o vytvoření nadnárodních či nadstátních struktur. Všeobecný cíl se držel představy vytvoření nadnárodní organizace, která by měla omezit negativní dopady válek a konfliktů mezi jednotlivými národy. Snaha o vytvoření reprezentativních orgánů byla prostá. Vzájemné spory mezi členskými státy by neřešil stát sám, ale jistá organizace, která by za tímto účelem měla určité kompetence od státu. K prvním významným myslitelům, kteří rozvíjeli představu o spojení národů v jeden vyšší celek, se řadí Dante Alighieri (1265–1321). Ve svém spise *De Monarchia*⁶⁷ navrhoval vytvoření světové monarchie a mírovou organizaci celého lidstva, neboť stálé rozpory a války viděl za širokými řadami panovníků s různorodými mocenskými zájmy. S dalším návrhem spolupráce států Evropy přišel francouzský právník a politický reformátor Pierre Dubois (1250–1320). Jeho snahy se týkaly posílení politické a vojenské kompaktnosti Evropy. Přední cíl byl v zajištění trvalého míru. Svoji ideu rozvedl v díle *De Recuperatione Terrae Sanctae*.⁶⁸ Nepřehlédnutelnou osobnost v počátcích sjednocování utváří Jiří z Poděbrad (1420–1471). Mezi lety 1462–1464 nechal vypracovat mírový projekt *Tranctatus Pacis* francouzským diplomatem Antoniem Marinim a německým právníkem Martinem Mairem. Cílem projektu bylo zajištění věčného míru v celém křesťanském světě a zároveň odvrácení tureckého nebezpečí.⁶⁹ Jiří z Poděbrad píše: „A proto toužíce po tom, aby takové války, loupeže, zmatky, požáry a vraždy, jež, jak – ó běda – s bolestí uvádíme, zachvátily samo křesťanství již skoro ze všech stran, jež pustoší pole, ničí města,

---

⁶⁷ ALIGHIERI, Dante, *De Monarchia*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

⁶⁸ DUBOIS, Pierre, *De Recuperatione Terrae sanctae: traité de politique générale*, Paris: A. Picard, 1891.

⁶⁹ KUKLÍK, Jan, PETRÁŠ, René, *Nadnárodní integrace v Evropě: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*, Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 32–33.

drásají země a jež nesčetnými strastmi hubí království a knížectví, přestaly a úplně byly vykořeny a chvály hodnou jednotou do potřebného stavu vzájemné lásky a vzájemného bratrství byly uvedeny, rozhodli jsme se – na základě naší spolehlivé znalosti, po předchozím zralém uvážení, vyzývavše k tomu milost Ducha svatého a po poradě a se souhlasem našich prelátů, knížat, velmožů, šlechticů a doktorů božského i lidského práva – vytvořit takový svaz spolenectví, míru, bratrství a svornosti, jenž by pro úctu k Bohu a pro zachování víry neotřesitelně trval a jenž by pro nás, dědice a budoucí naše nástupce po věčné časy trval ve formě, jak dále následuje.⁷⁰

Diplomat Maximilien de Béthune, vévoda ze Sully (1560–1641) se během třicetileté války snažil o zaručení bezpečnosti Evropy. Působil jako osobní poradce Jindřicha IV., krále navarrského od roku 1562 a krále francouzského mezi lety 1589–1610. Ústřední myšlenka vévody ze Sully byla v tzv. *Grand Dessein*. Tento *Velký plán* evropského míru spočíval na zásadách náboženské tolerance, uplatnění rovnováhy sil a mezinárodní arbitráže, vypořádání sporných teritoriálních oblastí v Evropě a v posledním bodě rozčlenění Evropy na svrchované státy. Na pořádek evropských poměrů by dohlížela volná konfederace pod názvem *Spojené státy evropské*, které by byl podřízený *Conseil Général*. Tato *Generální rada Evropy* by pracovala jako trvalý orgán, který by střídavě zasedal ve velkých městech Evropy. Rada by byla složena ze sedmdesáti zástupců; čtyři zástupci za svrchované státy a dva zástupci za státy malé. Jejím úkolem by bylo vyřešit spory nadstátních záležitostí, tedy spory mezinárodní a státní, náboženské a mezinárodní právo soukromé.⁷¹ Tímto jsme si uvedli středověké myslitele. Následně si představíme myslitele období novověku, kde političtí a filozofičtí myslitelé rozšířili své

---

⁷⁰ Jiří z Poděbrad. *Smlouva o nastolení míru v celém křesťanstvu*, dostupné z: <http://www.mise2009.cz/cs/historie/smlouva-o-nastoleni-miru-v-celem-krestanstvu/index.html> [cit. ke dni 23. února 2013].

⁷¹ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 19–20.

řady ještě o myslitele náboženské. Náboženského představitele Anglie zastupuje Wiliam Penn (1644–1718). Jeho *Esej o současném a budoucím míru v Evropě* byla vydána roku 1693.⁷² Pennův návrh apeloval na všechny evropské panovníky, aby založili a svolali suverénní evropský parlament podle anglického vzoru. Velikost státu by určovala rozdílné zastoupení jednotlivých států v parlamentu. Wiliam Penn neopomněl ve svém návrhu ani křesťanství, jež by představovalo nedotčenou autoritu. Křesťanství by mělo stmelovat Evropu a zároveň ji posilovat před tureckou hrozbou.⁷³ Koncepti pod názvem *Konfederace evropských panovníků* předložil katolický myslitel a diplomat abbé de Saint-Pierre (1658–1743). Koncepte byla založena na konfедераčním principu, který měl plnit závazek věčného spojení a konflikty řešit pouze mírovou cestou.⁷⁴ Německý filozof Immanuel Kant (1724–1804) se zabýval myšlenkou evropské federace. Zřízení federace v Evropě rozpracoval ve svém traktátu z roku 1795 s názvem *K věčnému míru*.⁷⁵ Kant navrhoval vytvoření systému veřejného práva, založeném na občanském principu. Po vzoru Spojených států amerických viděl možnost ve federativním uspořádání svobodných států, ovšem nerozlučitelné zřízení mezi svobodnými státy by neumožňovalo odchod v případě rozdílných názorů. Filozofičtí myslitelé se myšlenkou jednotnosti zabírali poměrně často. Voltaire (1694–1778) se řadil mezi stoupence jednotné Evropy, který zastával názor, že sjednocení zdola je utopií. Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) viděl šanci v emancipovaných národech, kde nad hrabivostí a rozpínavostí vládců vládne rozum.⁷⁶ Kantův žák Johan Gottlieb Fichte (1762–1814) ke státu zastával postoj, že stát není přirozený a není navždy. Fichte spojoval důstojný život pracujících s principem svobody.

---

⁷² PENN, Wiliam, *An essay towards the present and future peace of Europe*, New York: Carnegie Endowment for International Peace, Division of Intercourse and Education, 1943.

⁷³ VEBER, Václav, *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 91.

⁷⁴ FIALA, s. 33.

⁷⁵ KANT, Immanuel, *K věčnému míru*, Praha: Oikoymenh, 1999.

⁷⁶ GERBET, Pierre, *Budování Evropy*, Praha: Karolinum, 2004, s. 15.

Stát jako východisko ze sociálních problémů se blíží k myšlence socialistického uspořádání státu. Georg Wilhelm Fridrich Hegel (1770–1831) upřednostňoval právní stát a ke státu samotnému pohlížel s obdivem. Hegel je pro uspořádání státu v přísné hierarchii, kde jednotlivé příčky určuje státní vědomí. V jeho názoru stojí na nejvyšší příčce monarcha, následně byrokrati a poslední příčku obsazují zemědělci, kteří mají státního vědomí nejméně.⁷⁷ Utopistický socialista Claude Henri de Saint-Simon (1760–1825) pocházející z Francie viděl pokrok v dvoukomorovém parlamentu. První komora by byla složena z inteligence a druhá komora by reprezentovala představitele šlechty. Myšlenku rozpracoval v díle *O reorganizaci evropské společnosti* z roku 1814 společně se svým přítelem Augustinem Thierrim.⁷⁸ Celý název knihy zní *De la réorganisation de la société européenne, ou de la nécessité et des moyens de rassembler les peuples de l'Europe en un seul corps politique en conservant à chacun son indépendance nationale* (*O reorganizaci evropského společenství, čili o nezbytnosti spojení národů Evropy do jediného politického organismu při zachování nezávislosti každého národa*). Tento pamflet hlásal, že za podmínky garantovaného vnitřního zřízení členských států je hlavním cílem celoevropský mír. Stávající absolutismus musí být nahrazen parlamentárním zřízením a všechny základní svobody bude garantovat parlament evropský. Jádrem k postupnému sjednocování Evropy má být francouzsko-britská unie. K ní by se následně připojilo Německo a postupně i další státy. Saint-Simon nebyl právník, ale sociální myslitel, a proto jsou jeho návrhy značně utopistické.⁷⁹

---

⁷⁷ VALEŠ, Lukáš, *Dějiny politických teorií*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 249–254.

⁷⁸ SAINT-SIMON de, Henri, *Výbor z díla*, Praha: Orbis, 1949, s. 81–126.

⁷⁹ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 27–29.

3.2 Novověká idea sjednocené Evropy

Druhá světová válka zapříčinila pozastavení jakýkoli snah o zodpovězení evropské otázky a Coudenhove-Kalergiho Pan-Evropu odmítla jako utopický model. Ovšem stav jednotlivých národních států paralyzovaných nacistickým nebezpečím navrátila k myšlence sjednocení Evropy různé organizace. O obnovu myšlenky se během války zasadila mnohá odbojová hnutí.⁸⁰

Italský zastánce evropského federalismu Altiero Spinelli (1907–1986) vydal roku 1941 tzv. *Manifest z Ventotene* s podtitulem *Směrem ke svobodné a sjednocené Evropě*.⁸¹ V manifestu, jemuž dala vzniknout internace na malém ostrově v Tyrhénském moři, představil svoji vizi sjednocené Evropy, která by byla zárukou stability. Právník Altiero Spinelli na díle participoval s filozofem Eugenio Colorni a ekonomem Ernesto Rossim. Základní tezi dokumentu tvořila evropská federace, která by dokázala zabránit válce. V srpnu roku 1943 Spinelli přispěl k založení *Movimento Federalista Europeo*. Toto *Evropské federalistické hnutí* pro šíření své myšlenky navázalo spolupráci s přívrženci z různých evropských zemí.⁸²

Mnohá odbojová hnutí transformovala myšlenku společné Evropy po celém kontinentu; například britská *United Europe Movement*, belgická *Union federale*, francouzská *Nouvelles Équipes Internationales*, německá *Europa-Bund*, nizozemská *Europeesche Actie*, švýcarská *Europa-Union*. 21. května 1944 proběhla v Ženevě, tedy na půdě neutrálního Švýcarska, konference evropských odbojových hnutí. Hlavní bod jednání byl plán Altiera Spinelliho a Ernesta Rossiho. Konference, která se snažila

---

⁸⁰ FIALA, s. 36–37.

⁸¹ SPINELLI, Altiero, *The Ventotene Manifesto*, dostupné z: http://www.altierospinelli.org/manifesto/en/manifesto1944en_en.html [cit. ke dni 23. února 2013].

⁸² KOVÁŘ, Martin, HORČIČKA, Václav, *Dějiny evropské integrace I.*, Praha: Triton, 2005, s. 34–35.

zformulovat zásady výstavby politické unie na federalistickém základě, se konala s účastí mnoha zemí. Účastnili se zástupci z Československa, Dánska, Francie, Itálie, Jugoslávie, Německa, Nizozemí a Norska. Cíle si kladli nejen ve vypracování psané ústavy, založení společného soudního dvora a sestavení vlády, ale také nahrazení dosavadní národní armády společnými ozbrojenými silami. Snahy veškerých profederálních hnutí bylo nutné koordinovat a utvořit pro ně společnou organizaci. Tyto snahy se zdařily v prosinci roku 1946 vytvořením *Unie evropských federalistů*.⁸³ Sdružovala hnutí z Belgie, Francie, Itálie, Lucemburska, Nizozemí, Švýcarska a Velké Británie. Ovšem až *Evropská parlamentní unie* založena roku 1947 Coudenhove-Kalergim dokázala zkoordinovat *Unii evropských federalistů*, *Panevropskou unii* a mnohé další organizace.⁸⁴

Druhá světová válka přes svoji krvavou zkušenost zapříčinila odklon od řešení evropské otázky. Projekt Pan-Evropa byl odmítnut jako utopický model, který by pro poválečnou Evropu nenašel uplatnění. Mezi poslední úspěchy diplomatického úsilí spojenců o lepší uspořádání Evropy řadíme pro toto období podpisy mírových smluv. Strategické úvahy o dalším vývoji diplomatických vztahů mezi vítěznými mocnostmi postupně odhalovaly, že rozhodující silou pro utváření světa v poválečném období budou Spojené státy americké a Svaz sovětských socialistických republik. Tedy dva naprosto rozdílné subjekty v otázkách politických, hospodářských i sociálních. Strategické úvahy dále ukázaly, že vliv Velké Británie jako velmoci bude upadat.⁸⁵

Hospodářská situace v Evropě po roce 1945 byla zcela vysílena a v propadu. V řešení hospodářských problémů cestou integrace západní Evropy vyvstávala řada obav. Největší obava se týkala slabého domácího

---

⁸³ Doslovný překlad francouzského názvu je *Evropská unie federalistů*.

⁸⁴ FIALA, s. 37–38.

⁸⁵ ADAMOVIČ, Karolina, KŘÍŽKOVSKÝ, Ladislav, *Stručné dějiny diplomacie*, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 248.

hospodářství, které by nestačilo konkurenci a snadno by jí podleгло. Pro záchranu domácí ekonomiky se uplatnily nekalé praktiky, které devastovaly mezinárodní obchod. Poválečné rozsáhlé znárodňování posilovalo ekonomické postavení národního státu. Na otázku evropské bezpečnosti, kterou řešili meziváleční federalisté a političtí teoretikové, začala oslabená zahraniční politika nahlížet zcela jinak. Západní Evropa nebyla schopna zajistit sama sobě bezpečnost. Tím se integrace západní Evropy, která měla zajistit bezpečnost, stala ve své podstatě bezpředmětnou. Z hlediska těžiště integračního procesu nebylo jasné, kterým směrem se ubírat – zdali upřednostnit hospodářské záležitosti či hledat civilizačně-kulturní identitu Evropy; zaměřit se na problémy garancí proti fašismu a totalitarismu nebo na sféru zájmů a potřeb v zahraničněpolitických vztazích.⁸⁶

---

⁸⁶ GONĚC, Vladimír, *Evropská idea II.*, s. 71–73.

4 PAN-EVROPA JAKO DÍLO

Coudenhove-Kalergiho *Pan-Evropa* je bezpochyby řazena mezi jednu z nejdůležitějších knih sepsaných o politice ve dvacátém století. Dokládají to jasné a kompaktní motivy autora pro sjednocení Evropy.

Pan-Evropa měla svůj jasný cíl. Coudenhove-Kalergi ji nezveřejnil proto, aby jeho úvahy samovolně působily ve vztahu k veřejnosti. Jeho snaha v podobě knižního vydání měla být chápána jako základ širokého a masového hnutí za realizaci těchto myšlenek. O sjednocené Evropě uvažovala řada významných myslitelů. Jejich myšlenky byly zajímavé a realizace těchto myšlenek by jistě přispěla k vytvoření Evropy; Evropa, která by sloužila blahu jejích národů. Ovšem nositelé těchto myšlenek si nevytvořili materiální ani sociální zázemí k jejich prosazení. Pokud nad touto potřebou uvažovali, nepodařilo se jim získat širší zájem veřejného mínění, tzn. právě potřebnou podporu pro založení politického hnutí. Proto Coudenhove-Kalergi klade tak obrovský důraz na propagaci své panevropské vize, samozřejmě hned vedle zdůvodnění představ o nové Evropě, o její podobě a formách jejího utváření. Nechce, aby jeho projekt byl označen pouze za zajímavý a zapadl mezi ostatní. Chce jej prosadit a zrealizovat. Proto je označován za propagátora a organizátora. Svoji představu udává již v předmluvě k prvnímu vydání knihy: „Posláním této knihy je probudit velké politické hnutí, dřímající ve všech národech Evropy. Mnoho lidí snilo o jednotné Evropě; ale je jen málo těch, kdo jsou odhodláni ji vytvořit. Jako cíl touhy zůstává neplodná – jako cíl vůle stává se plodnou. Jediná síla, která může uskutečnit Pan-Evropu, jest: vůle Evropanů; jediná síla, která může Pan-Evropu udržeti, jest: vůle Evropanů. Spočívá tedy v rukou každého Evropana část osudu jeho světa.“⁸⁷

---

⁸⁷ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 7.

První vydání díla pod názvem *Pan-Europa*⁸⁸ vydalo nakladatelství Paneuropa Verlag ve Vídni roku 1923. Následně byla kniha přeložena do mnoha světových jazyků. Na podzim roku 1926 vytiskl *Pan-Evropa*⁸⁹ pražský Orbis ve vydavatelství Štorch-Marien. Edice Aventinum vydala dílo jako svůj 139. svazek; z originálu přeložila Olga Laurinová a předmluvu napsal Edvard Beneš. Kniha byla věnována mládeži Evropy. Autor v předmluvě ke své knize píše: „Zůstane-li myšlenka utopií, či stane-li se skutečností, to záleží obyčejně na počtu a výkonné síle jejich přívrženců. Pokud v Pan-Evropu věří tisíce – je utopií; až v ni budou věřit miliony – bude politickým programem; až v ni bude věřit sto milionů – bude uskutečněna. Budoucnost Pan-Evropy záleží tedy na tom, má-li prvních tisíc přívrženců tolik víry a schopnosti ji šířit, aby přesvědčilo miliony a učinilo z utopie včerejšku skutečností zítřku. Vyzývám mládež Evropy, aby vykonala toto dílo!“⁹⁰ První vydání obsahuje šestnáctistrannou přílohu s názvem *Paneuropa?*, kterou sepsal Pavel Jeníček. Příloha je nákladem Panevropská Unie Č. S. R. z roku 1926. Druhé české vydání díla *Pan-Evropa*⁹¹ se uskutečnilo v nakladatelství Paneuropa Praha s.r.o. v roce 1993. Překlad a předmluvu opatřil Rudolf Kučera, doslov napsal Martin Posselt. Ovšem druhé vydání utrpělo rozsáhlým krácením a úpravami původního díla.

4.1 Idea

Základní idea celého díla přichází s postupným sjednocením Evropy v rámci politické a hospodářské spolupráce. Dle autora tímto způsobem Evropa zvýší svoji konkurenceschopnost a zajistí mír. V neposlední řadě bude ochráněna před nástupem totalitních režimů, včetně režimu

---

⁸⁸ COUDENHOVE-KALERGI, *Paneuropa*, Wien: Paneuropa Verlag, 1923.

⁸⁹ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926.

⁹⁰ Tamtéž, s. 9.

⁹¹ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Paneuropa, 1993.

komunistického. Ideově měla být integrace Evropy založena na křesťanských základech, na sociálním a liberálním principu.

Coudenhove-Kalergi předpokládal, že jeho pojetí Pan-Evropy by mohlo být považováno za utopické. Ovšem takové vytýkání by dle něj nemělo své opodstatnění. Pan-Evropa odpovídá zájmům většiny a její uskutečnění nepřekáží žádným přírodním zákonům. Na obhajobu autor píše: „Každá velká historická událost začala utopií a skončila skutečností.“⁹² Především v dějinných událostech mnohdy spatřujeme různé formy utopií. Pro příklad můžeme uvést rok 1913, kdy bylo utvoření Polské a Československé republiky utopií, a v roce 1918 se stalo skutečností. Nebo roku 1916 bylo vítězství komunistů v Rusku utopií, a hned rok poté bylo uskutečněno.⁹³

Coudehove-Kalergi považoval sjednocení Evropy za naprostou a naléhavou nutnost, především po zdecimování Evropy v důsledku prožité válečné situace. Obával se, že by se Evropa mohla ocitnout v katastrofální válce znovu: „Mezitím, co píšu, zasedá v Chile pátá panamerická konference. Rusko pracuje se vší energií na svém znovuvybudování. Britské impérium překonalo válečnou krizi. Východní Asie je zbavena Damoklova meče – nebezpečí americké války. Mezitím se Evropa potácí bez vůdce a plánu z jedné krize do druhé. Francouzští a belgičtí vojáci ještě drží průmyslové centrum Německa. V Thrákii hrozí denně nová válka. Všude je bída, nepokoj, nespokojenost, nenávisť a strach. Zatím co se ostatní svět den ode dne rozvíjí, blíží se Evropa den ode dne víc a více pádu. Tento fakt je program.“⁹⁴ Za příčinou evropského úpadku nestojí biologie, nýbrž politika. Evropu neničila stařecká slabost, ale obyvatelé, kteří se navzájem zabíjeli a likvidovali prostředky moderní techniky. První světová válka nezměnila politický systém, ale politickou

---

⁹² COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 7.

⁹³ Tamtéž, s. 9.

⁹⁴ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993, s. 11.

mapu Evropy. Válka nezměnila evropský přístup – i nadále vládla mezinárodní anarchie a ovládnutí slabšího silnějším. Politika Evropy se více otáčela za minulostí, než by se snažila měnit budoucnost. Knižní trh přeplnil válečné tituly v různých formách. Namísto řešení a zamezení případné válce budoucí se většina zajímala o vznik a důvod války minulé. Příčinu za evropskou roztříštěností spatřoval Coudenhove-Kalergi právě v tomto věčném pohledu do minulosti. Proto se obracel k evropské mládeži, která musí nastavit evropskou organizaci namísto evropské anarchie. Povolává mládež ke zbudování nové Evropy na troskách Evropy původní.⁹⁵

4.2 Politické uplatnění

Za ideální uspořádání se jevila federace. Ze členství bylo vymaněno Rusko a Velká Británie. Ne všichni takovou eliminaci pochopili a mnohdy byl Coudenhove-Kalergi za tento návrh kritizován. Coudenhove-Kalergi zdůrazňoval, že Velká Británie do Evropy nesporně patří z hlediska kulturního i civilizačního. Problém se však nacházel na straně britské politiky, která se svým postojem od Evropy distancovala. Ohledně Ruska je záležitost složitější. Samo se odloučilo od demokratického systému a tím se postavilo mimo Evropu. Tento krok znemožnil federaci mezi sovětskou mocí a demokratickými státy.⁹⁶

Mezi nejdůležitější problémy své doby řadil Coudenhove-Kalergi otázku sociální a evropskou. Zatímco sociální otázka se neustále diskutovala, stejně důležitá evropská otázka byla opomíjena. Coudenhove-Kalergi tedy vyzýval k nutnosti projednat ji na všech místech a zaujmout k ní konkrétní stanovisko. Neboť evropská otázka – a především evropská nenávisť – rozdmýchávala mezinárodní atmosféru

---

⁹⁵ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 7–8.

⁹⁶ Tamtéž, s. 27–28.

a zasahovala i ty neklidnější části světa. Proto nabývala mezinárodního rozměru, a nebyla tedy záležitostí pouze lokálního charakteru. Evropská otázka zněla: „Může si Evropa uhájit ve své politické a hospodářské rozštěpenosti mír a samostatnost vůči vzrůstajícím mimoevropským mocnostem – či je třeba, aby se na záchranu své existence organizovala ve svaz států?“⁹⁷ V následné odpovědi tvrdil: „Evropa jako politický pojem neexistuje. Díl světa,⁹⁸ zvaný tímto jménem, je chaos národů a států, prachárna mezinárodních konfliktů, retorta budoucích světových válek. Evropská otázka a evropská nenávist zamořují mezinárodní atmosféru a znepokojují neustále i neklidnější části světa.“⁹⁹ Evropská otázka bude dle něj rozřešena teprve tehdy, až budou evropské národy sjednoceny. Toto sjednocení může nastat pouze dvěma způsoby. Buď dobrovolně, a to utvořením pan-evropské federace, nebo násilně, ruským vítězstvím nad Evropou.

První kapitola knihy je kompletně věnovaná vztahu Evropy k okolnímu světu. Devatenácté století bylo stoletím světové vlády Evropy, jež tak tvořila centrum evropské dominance. Pouze americký kontinent pod vedením Spojených států amerických prolomil světovou hegemonii, a to prohlášením nezávislosti americké pevniny nad evropskou v souvislosti s Monroeovou doktrínou.¹⁰⁰ Situaci po roce 1918 a s tím související naprostý úpadek Evropy spatřoval Coudenhove-Kalergi v následcích první světové války: „Světová válka zničila velmoc rakousko-uherskou, německou ochromila. Ve světové politice nehrají ani Německo ani dědicové Rakouska vůdčí úlohu. Poslední dvě evropské velmoci: Francie a Itálie, získaly válkou na území, ztratily však tolik lidí a peněz, že základy jich postavení ve světové politice jsou nejisté. Jejich vliv mimo Evropu, na Středozemní moře a Afriku je velmi malý. Jsou evropskými

---

⁹⁷ Tamtéž, s. 8.

⁹⁸ Světadíl v COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993, s. 19.

⁹⁹ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 17.

velmocemi prvního řádu – světovými velmocemi však druhého řádu. Zatímco si ostatní velmoce mezi sebou rozdělují národy a suroviny světa a organizují kontinenty – hledí Francie na Rýn a Itálie na Jadran. Tak je zasahování Evropy do světové politiky ochromeno vlastní nesjednoceností. Evropa je posunuta ze středu světa na jeho periferii. Světová hegemonie Evropy je navždy svržena. Kdysi probouzela strach – dnes soucit.“¹⁰¹ Mezi hlavní koloniální mocnosti do roku 1914 patřila Anglie, Francie, Itálie, Německo, Rakousko-Uhersko a Rusko. Ovšem již v první čtvrtině dvacátého století nastal pád evropské hegemonie, kdy se svět od Evropy emancipoval. Rusko se od Evropy oddělilo svým nedemokratickým režimem. Zároveň se začalo soustředit na svoji vnitřní strukturu. Velká Británie se také zahleděla do svého impéria a své zájmy přesunula do Afriky a Asie. Tím se z evropské velmoci stala interkontinentální světová mocnost. Asie se po vítězství nad Ruskem začala emancipovat a dominantou se stalo Japonsko. V neposlední řadě i Spojené státy americké, které jsou v postavení mimo Evropu, přešly do izolacionismu. Následně se vyvinuly ve vůdčí mocnost celého světa. Evropa byla po válce oslabená, roztržštěná, zadlužená, neklidná a celkově byla zatlačena do defenzivy. Bojovala s národnostní a sociální rozervaností. Obyvatelstvo i průmysl utrpěly těžký zásah. Hospodářská, ekonomická a měnová situace se ocitly v chaosu. Po takovém zhroucení Evropu očekávala nejistá budoucnost. V této situaci ji hrozila hospodářsky dokonalejší organizace Ameriky a zároveň ruská vojenská invaze.¹⁰²

Nebylo vyloučeno, že by Evropa mohla zažít naprostý zvrát ve svém postavení ve světě: „Nenaučí-li se Evropa ničemu z dějin, vyplní se na ní i další osud římsko-německé říše. Stane se politicky i vojensky šachovnicí světa – objektem světové politiky, jejímž byla subjektem. Při

---

¹⁰⁰ SCHÄFER, s. 72.

¹⁰¹ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993, s. 16.

¹⁰² COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 11–13.

rozdílení odbytí a oblastí surovin bude přecházena. Ruská a britská velmoc dají své asijské spory vybojovati francouzskými a německými vojínky na Rýně. Jako včera Čína a Turecko, tak bude zítra rozdělena Evropa Anglií, Ruskem a Amerikou v zájmové sféry.“¹⁰³ Evropa se po válce stala bezmocnou, chudou a barbarskou. Velkorysé hospodářství znemožnily evropské celní hranice. Evropský blahobyť zničilo zbrojení a konflikty. Jako jediné řešení a záchranu pro Evropu nacházel Coudenhove-Kalergi v konceptu Pan-Evropy. Koncept, který by politicky a hospodářsky sjednotil všechny státy, tzn. svaz států od Polska až po Portugalsko.¹⁰⁴

Samostatnou kapitolu představuje tisícileté soupeření mezi nejlidnatějšími evropskými zeměmi Německem a Francií. Coudenhove-Kalergi doplnil konflikt obou zemí myšlenkou: „Německo a Francie vyjdou ze strašlivé krise, již dnes prožívají, buď jako spojení Evropané – nebo vykrvácejí, zakousnutí do sebe, vzájemnými ranami.“¹⁰⁵ Pokud by měla být Pan-Evropa uskutečněna, bylo by nutné tento odvěký problém vyřešit. Historické události vzájemných státních a národních konfliktů poukazovaly na šovinismus obou zemí. Francie byla nucena proti nesmiřitelnému Německu provádět vyhlazovací politiku; Německo bylo oproti nesmiřitelné Francii nuceno provádět politiku pomsty. Tento tzv. *circulus vitiosus* lze prorazit jedině tím, že se každý Panevropan odhodlá s evropskou politikou začít sám u sebe, aniž by čekal na druhého. Prospěl by tím nejen svému světadílu, nýbrž i celému svému národu, jehož vyšší kulturu by prokázal svou iniciativou.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Tamtéž, s. 19.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 75.

¹⁰⁶ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993, s. 82.

4.2.1 Společnost národů

Coudenhove-Kalergi se ve vztahu k Pan-Evropě zabýval Společností národů, která v něm vyvolávala především nedůvěru. Společností národů rozuměl tzv. Wilsonův pokus o rozšíření panamerické organizace států na celý svět. Zpočátku Wilsonův projekt přijímal Coudenhove-Kalergi s velkými sympatiemi. Ovšem je důležité si uvědomit, že v projektu se z počátku prolínaly dvě snahy – snaha celosvětová a regionální. Tedy jednak plánované úsilí o organizaci celého světa, ale zároveň i o organizaci Evropy. Avšak Wilsonův projekt tzv. ekumenického svazu národů zůstal utopií. Ženeva zůstala torzem. Mimo zůstalo i Rusko, Spojené státy americké a Německo. Společnost národů se tak stala jen okrajovým parlamentem, který neměl právo být zástupcem lidstva. Společnost národů tedy přešla do jakéhosi zastoupení některých států, které ji využívaly v zájmu své mocenské politiky. Zároveň Coudenhove-Kalergi vystihl skutečnost, že kdyby se Společnost národů odvážila sáhnout na zájmy světových mocností, ty by z ní okamžitě vystoupily.¹⁰⁷ Po skončení války není Společnost národů schopna řešit problémy poválečného uspořádání, neboť nevladnila fyzické prostředky mezinárodní armády ani morální prostředky nezaujaté spravedlnosti. Konkrétně byly uvedeny případy v Horním Slezsku, východní Haliči a Vilnu, kde bezbranná Společnost národů kapitulovala před polskými zbraněmi. Po stránce mocenské i morální se kompromitovala sama, a tak nemohla plnit myšlenku, za kterou stál i Coudenhove-Kalergi. Pro samotnou neschopnost Společnosti národů je tedy nutné, aby její místo zaujala Pan-Evropa. Pan-Evropa představovala záruku bezpečnosti Evropy vůči mimoevropským zemím a zároveň zajišťovala i odpovídající

---

¹⁰⁷ Poprvé se tomu stalo roku 1933, kdy vystoupilo Japonsko kvůli odsouzení agrese v Mandžusku ve Společnosti národů. Roku 1933 vystoupilo i Německo, kvůli nástupu Hitlera a neomezenému zbrojení. Roku 1937 vystoupila Itálie po odsouzení agrese v Etiopii ve Společnosti národů.

roli ve světě.¹⁰⁸ Ovšem Společnost národů potřebovala nutnou reorganizaci, protože v její momentální podobě ji Coudenhove-Kalergi spatřoval jako trvalé nebezpečí pro samostatnost Evropy. Prostřednictvím Společnosti národů měly mimoevropské státy Latinské Ameriky, Východní Asie a britského impéria právní moc zasahovat do evropských záležitostí, zatímco například Británie měla možnost zakázat jakékoli vměšování do svých záležitostí. Stejnou možnost měly i Spojené státy americké, které na základě Monroeovy doktríny mohly zakázat zasahování do amerických poměrů. Tímto učinila ženevská Společnost národů z Evropy objekt světové politiky, která byla plná intrik.¹⁰⁹

Coudenhove-Kalergi i přes veškerou kritiku, která směřovala na Společnosti národů, s její myšlenkou stále sympatizoval. Ovšem požadoval její zásadní reorganizaci. V té době se Společnost národů dělila na čtyři hlavní skupiny. První skupinu představovaly státy britského impéria. Druhou oblast evropské státy, třetí oblast státy latinsko-americké. Poslední skupinu zastupovaly státy východní Asie. Společnost národů by se tedy měla oprostít od dosavadního uspořádání a zároveň by se měla transformovat v tzv. organizaci regionálních svazů států. Tím by umožnila vstupu Spojeným státům, Rusku i Německu. Společnost národů by se mohla stát nejvyšší světovou institucí, pokud by lokální konflikty přenechala svým úžeji zaměřeným skupinám. Skupin by bylo pět a zastupovaly by zájmy panamerické, panevropské, britské, ruské a mongolské. Do mongolské skupiny by patřila Čína i Japonsko. Z těchto nadstátních skupin byly zastoupeny již čtyři. Avšak jediná panevropská skupina, kterou Coudenhove-Kalergi tolik prosazoval, zatím neexistovala.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 53–54.

¹⁰⁹ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993, s. 54.

¹¹⁰ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 56–59.

4.2.2 Národnostní otázka

Národnostní otázka představovala další tíživý problém. Neboť jak Coudenhove-Kalergi píše: „Dogma evropského nacionalismu hlásá, že národy jsou krevní příbuzenstva. Toto dogma je mýtus.“¹¹¹ V Evropě není žádné čisté rasy. Po nesčetném stěhování národů v době předhistorické i historické není zachování čisté rasy ani možné. Národně smíšené jsou až na Islandy všechny národy Evropy. Ale stále existovali národnostní fanatici, kteří se drželi svého rasového mýtu. Pokoušeli se násilím přičlenit národní menšiny, které prohlašovali za méněcenné, ke svému vlastnímu národu. Byli přesvědčeni, že je školou a donucením možné přeměnit Němce ve Francouze, Maďara v Rumuna a jakkoli jinak. Kdo obhájí mýtus, že národ je krevní příbuzenstvo, přichází do rozporu s tím, že vynikající čeští Němci mají česká jména a vynikající němečtí Češi mají jména německá.¹¹² K tomuto faktu dospěl Coudenhove-Kalergi již jako malý chlapec, když si všiml zvláštnosti, že dva z vůdců protičeského hnutí v Poběžovicích měli starogermánská jména. Zatímco oba Češi, kteří žili na zámku, měli jména německá. Slovanského původu byl největší maďarský básník Sándor Petöfi. Tři nejvýznamnější němečtí filozofové měli též jiný původ – Immanuel Kant byl původu skotského, Friedrich Nietzsche polského a Arthur Schopenhauer holandského. Králové Anglie, Belgie, Bulharska, Dánska, Holandska, Norska, Rumunska a Řecka byli podle svého původu Němci. Zatímco králové Itálie, Španělska a Švédska byli Francouzi. Proto teorie národa jako krevního příbuzenstva vedla na všech cestách k vnitřním rozporům. Coudenhove-Kalergi nepopíral existenci evropských národů. Jen zastával teorii, že národy jsou příbuzenstvím ducha, nikoli příbuzenstvím krve. Národy sahají duchem ke společným učitelům, nikoli pokrevně ke svým předkům. K plné výši svého vědomí se každý národ probouzí až se svými

¹¹¹ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993, s. 83.

¹¹² COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 85–86.

geniálními syny. Tvůrcem arabského národa a kultury byl Mohamed. Ve své podstatě byl Dante Alighieri tvůrcem národa italského, Martin Luther tvůrcem novoněmeckého, Jan Hus českého a podobně. V situaci po první světové válce se zdálo, že těmito ovlivniteli a tvůrci jsou pro Indii Mahatma Gandhi a Rabindranath Thakur, zvaný Tagore. Pro ruský národ Vladimir Ilič Uljanov, přezdívaný Lenin, pro italský národ Benito Mussolini a pro národ český Tomáš Garrigue Masaryk. Dle Coudenhove-Kalergiho to tedy znamenalo, že národy jsou jen symbiózami. Příbuzenství mezi významnými muži a jejich národy, kteří zároveň představují jejich otce a syny, jejich tvůrce a tvory.¹¹³

Po zohlednění celkové problematiky se dostal k nejpálčivější skutečnosti, kterou pro projekt Pan-Evropy představovaly hranice mezi národy a státy. Bylo by nutné, aby se národ odloučil od státu. To by umožnilo nejen vyřešení sociální otázky, ale i hospodářský rozmach. Neexistuje žádný předpoklad, aby hranice mezi národy a státy byly vedeny ke spokojenosti všech. V Evropě nebylo a není možné, aby došlo ke spravedlivému stanovení státních hranic. Směrodatná hlediska pro určení hranic jsou ve vzájemném rozporu. První hledisko představuje jazykovou hranici, druhé zeměpisně-strategickou, třetí historickou a čtvrté hospodářskou hranici. Ve východní Evropě nebylo možné spravedlivé rozdělení státních hranic, proto se vítězné mocnosti první světové války rozhodly pro rázný řez. Při vedení hranic byla snaha brát ohled na hledisko národní, historické i hospodářské. Ale kde nestačilo právo, rozhodla moc. Tím se stalo, že ve státech východní Evropy vznikly silné národní menšiny. Jenže právě tyto národní menšiny, které jsou hrdé na svůj původ a většinou jsou majoritní skupinou utiskovány, se upínaly k nové válce. Politika nepracovala na tom, aby smířlivě začlenila menšiny a odvrátila vnitřní i vnější nebezpečí. Namísto toho je dráždila

---

¹¹³ Tamtéž, s. 86.

odnárodňovacími pokusy, jazykovými nařízenými, zavíráním škol a dalšími pokusy k zoufalému odporu. Podobná politická strategie mohla východní Evropu dovést do všeobecné války, která by pravděpodobně skončila ruskou nadvládou.¹¹⁴

Coudenhove-Kalergi přichází s řešením: „Je jenom jedena radikální cesta trvalého a spravedlivého řešení evropských hraničních otázek; tato cesta není posunování – nýbrž odstranění hranic!“¹¹⁵ Evropan, který se dokáže zříci politických hranic pro mír, musí všechnu svou energii soustředit na odstranění hranic po stránce národní, strategické a hospodářské. Panevropským tolerančním ediktem by státní hranice ztratily národní význam. Panevropský garanční pakt by jim vzal strategický význam a zavedením Panevropské celní unie by přišly i o význam hospodářský. Pokud by byly uskutečněny tyto tři požadavky, odpadly by všechny příčiny sporů, které by mohly vyvolat válku. Státní hranice by klesly na hranice zemské a ztratily by význam. Dospělo by se tím ke stavu, že wittenberskému občanu bude lhostejné, zdali jeho domovina patří k Sasku či Prusku. Stejně lhostejné bude i libereckému občanu, patří-li jeho domov k Čechám či k Sasku. Nenávist mezi sousedícími státy by zmizela sama, pokud by byly odstraněny její hospodářské a národní příčiny politické nenávisti mezi nimi. Panevropské zákonodárství musí dle Coudenhove-Kalergiho učinit přítrž umělému štvání mezi národy ve škole a v tisku. Za důležité považoval, aby stejně znějící zákon trestal co nejpřísněji každou národní propagandu nenávisti jako velezradu na Evropě.¹¹⁶

---

¹¹⁴ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 85–93.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 93.

¹¹⁶ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993, s. 91–92.

4.2.3 Cesty k Pan-Evropě

Postupnými kroky by se z evropské anarchie dospělo k panevropské organizaci. První krok dle Coudenhove-Kalergiho představuje svolání panevropské konference, jejíž program musí být pevně určen. Musí být vytvořeny výbory pro otázku odzbrojení, otázku rozhodčího soudu, záruky, menšiny, dopravy, dluhů, kultury, otázku cel, měny. Z debaty bude vyloučena otázka teritoriální. Je nutné, aby se na první konferenci usneslo, že se bude scházet pravidelně. Dle panamerického příkladu bude založena i panevropská kancelář. Uzavření smlouvy o rozhodčím soudu a garančního paktu mezi všemi demokratickými státy Evropy bude krokem druhým. Pro sjednocení Evropy v jednotnou hospodářskou oblast bude nutné vytvořit Panevropskou celní unii, která bude třetím krokem vedoucím k Pan-Evropě. Přetváření evropského hospodářství může probíhat pomalu, ale práce na přípravách k odstranění celních hranic musí být započata okamžitě. Největší úspěch panevropských snah by bylo vytvoření *Spojených států evropských* podle vzoru Spojených států amerických. Vůči ostatním světadílům a světovým mocnostem by Pan-Evropa vystupovala jako jednotný celek. Všechny státy Pan-Evropy by měly maximum svobody. Pan-Evropa by byla utvořena ze dvou komor; *Komora národů* by měla tři sta poslanců (jeden poslanec pro milion Evropanů) a *Komora států* by měla dvacet šest zástupců (pro každou evropskou vládu jeden). Pan-Evropa požaduje zásadu rovnoprávnosti všech národních jazyků. Každý národ by ale ještě vedle svého jazyka používal i angličtinu. Coudenhove-Kalergi ji upřednostňuje pro její snadnou naučitelnost. Mezi románskou a germánskou skupinou jazyků by se právě angličtina mohla stát umělým mezinárodním jazykem. Tím by bylo ukončeno soupeření evropských jazyků a nastalo by zlepšení mezinárodního dorozumění.¹¹⁷

---

¹¹⁷ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 95–96.

Na cestě k Pan-Evropě je důležité si uvědomit jednu ze základních skutečností, kterou Coudenhove-Kalergi používal jako motto své jedenácté kapitoly: „Všechny státy Pan-Evropy by federativním sjednáním více získaly, než ztratily.“¹¹⁸ Ovšem každý nebyl uvědomělý natolik, aby s tímto prohlášením souhlasil, a tak se mohl stavět na odpor. Právě tyto tzv. protivníky Pan-Evropy dělil Coudenhove-Kalergi do čtyř skupin – na nacionální šovinisty, komunisty, militaristy a průmyslové podniky chráněné cly. Nacionální šovinisté jsou sice nejhlasitější, ale nepatří mezi nejnebezpečnější nepřátele Panevropské unie. V Pan-Evropě spatřují především nebezpečí pro svůj národ z hlediska možné ztráty národní suverenity. Druhou skupinu představují komunisté, jejichž moc patří v Evropě k nejmenším. Ovšem budou bojovat proti ruské intervenci a evropské konsolidaci nespílitelným požadavkem. Budou prosazovat, aby sovětské Rusko bylo přijato do panevropské federace. Třetí skupina zahrnuje militaristy, kterým válka přináší prospěch. Proto by bojovali proti panevropskému projektu, který opakování války znemožňuje. Mezi osoby, kterým by nová válka přinesla prospěch, se řadí důstojníci, ctižádostiví politici a všichni, kteří těží ze zbrojního průmyslu. Čtvrtá skupina průmyslových podniků patří k nejnebezpečnějším a zároveň nejmocnějším protivníkům Pan-Evropy. Pro odvětví průmyslu, které je za svoji existenci vděčné právě ochranným cům, představuje myšlenka vytvoření sjednocené Evropy životní hrozbu, neboť by podniky nebyly schopny konkurence. Poměřování s průmyslem, který má zajištěn odbyt díky svojí kvalitě, by je zavedl na pokraj živobytí. Boj o celní hranici je tedy pro tuto skupinu bojem o jejich materiální existenci.¹¹⁹

---

¹¹⁸ Tamtéž, s. 95.

¹¹⁹ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926, s. 100–101.

4.3 Hospodářský koncept

Evropa byla ze svého postavení svržena a zároveň se dostala do ohrožení. Vojensky jí hrozila ruská invaze, ale hospodářské ohrožení ze strany dokonalejší Ameriky bylo vážnější. Evropa byla po válce zadlužena, roztříštěna a naprosto oslabena. Národnostní a sociální boje ji naprosto ochromily. Utrpěla obrovské ztráty na obyvatelstvu a jeho síle. Válka zdecimovala i průmysl. Evropa se ocitla v naprostém chaosu ve sféře hospodářské i měnové. Budoucnost Evropy se jevila nejistá, ale záleželo na jejím přizpůsobení se.¹²⁰

Coudenhove-Kalergi vyvyšoval význam technického pokroku, protože neustálý rozvoj techniky zmenšoval vzdálenosti především v dopravě. Jednotlivé země se přibližovaly, svět se stával menším a vazby mezi národy se stahovaly. Proto je nutné technickému pokroku přizpůsobit politiku. Evropa by si měla vzít příklad z Ameriky, kde se jádrem staly Spojené státy americké.¹²¹ Coudenhove-Kalergi hodnotí: „Je charakteristické, že technicky nejpokročilejší světadíl, Amerika, začal jako první s novou metodou organizace států: mírovým systémem svazu států, který vrcholil v panamerické Unii a v myšlence Společnosti národů. Neboť jednotlivý stát, jak se vyvinul historicky, se stal příliš malým, aby si zachoval v budoucnu samostatnost: je nezbytné, aby byl dobudován a doplněn ve svazy států.“¹²²

4.4 Panevropa?

Velmi vhodné doplnění a rozšíření znalostí ohledně vzniku Coudenhove-Kalergiho *Pan-Evropy* přinesl Pavel Jeníček. Svoji stať pod názvem *Panevropa?*¹²³ přehledně rozdělil do tří částí. V první části s názvem *Ideové zdůvodnění* se zabývá samotným ideovým

¹²⁰ Tamtéž, s. 13.

¹²¹ Tamtéž, s. 13–14.

¹²² COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993, s. 18.

zdůvodněním a vývojem panevropské myšlenky. Hospodářská možnost Panevropy a seburčovací právo představuje druhá část, která přezkoumává návrh Panevropy. Zabývá se otázkou, zda může být zachráněna evropská kultura, pokud by Panevropa dosáhla naplnění. Třetí část s názvem Panevropa, synthesisa národního nároku a hospodářské možnosti zkoumá hospodářské možnosti Evropy, jestli disponuje dostatkem výrobních prostředků, aby udržela svoji kulturní nezávislost na okolí. Ve stati jsou patřičně vysvětleny historické souvislosti vzniku Panevropy od dob antiky přes Napoleona až do první čtvrtiny dvacátého století. Autor si klade různé otázky a polemizuje nad tématem, než by přehledně analyzoval danou problematiku. V rámci rozsahu díla jsou některé důležité historické události opominuty. Podle autora je Panevropa nutná, neboť převaha amerického hospodářství ohrožuje evropský individualismus stále silněji.¹²⁴

Coudenhove-Kalergi projekt *Pan-Evropy* propracoval do detailů. Koncept Pan-Evropy spatřoval jako jediné řešení záchrany Evropy po jejím zničení první světovou válkou. Pro šíření myšlenky politicko-hospodářského sjednocení všech evropských států bylo nutné založit Panevropské hnutí. Zpočátku představovalo pouze myšlenkový proud, později organizaci usilující o sjednocení Evropy. Následující kapitola analyzuje Panevropské hnutí.

---

¹²³ JENÍČEK, Pavel, *Panevropa?*, Praha: Nákladem Panevropské Unie Č. S. R., 1926.

¹²⁴ Tamtéž, s. 1–16.

5 PANEVROPSKÉ HNUTÍ

Coudenhove-Kalergi se snažil přiblížit veškeré své představy o budování Pan-Evropy v Panevropském hnutí. Příkladem mu byla kniha *Pan-Amerika*,¹²⁵ která vyšla roku 1910 v Curychu. Autorem díla je Alfred Hermann Fried, nositel Nobelovy ceny míru. Fried ve své knize předkládá americký vzor, podle něhož může být vytvořena i Pan-Evropa. Fried zdůrazňoval význam panamerických konferencí a jejich závěrečných deklamací jak pro stabilizaci mezinárodních vztahů na americkém kontinentu, tak pro hospodářskou dynamizaci. Doporučoval evropským státníkům začít s aktivitami v rámci obnovování Evropy, především z důvodu zabránit válečným konfliktům na jejím území. Bertha von Suttner, hraběnka Kinská zmínila Pan-Evropu a výzvu k založení Panevropské unie v článku pro časopis *Die Friedenswarte*, jenž založil Alfred Hermann Fried v roce 1912. První zveřejněná Coudenhove-Kalergiho zmínka o Pan-Evropě se nachází v článku *Češi a Němci* z roku 1921. Coudenhove-Kalergi v článku kladl důraz na toleranci mezi Čechy a Němci. Zároveň uváděl možnost tolerantního způsobu soužití na území celé Evropy. V listopadu roku 1922 vyšly články *Projekt Panevropy*¹²⁶ a *Vysvobození Evropy*. Zde Coudenhove-Kalergi podal již ucelenější podobu své myšlenky. Ovšem k dokonalosti své teze vypracoval v knižní podobě, která byla vydána roku 1923 pod názvem *Pan-Evropa*. Jádrem výkladu je argumentace, proč se Evropa potřebuje a zároveň musí sjednotit.¹²⁷

Na základě inspirace *Pan-Ameriky* Coudenhove-Kalergi inicioval Panevropské hnutí. Název *Pan-Evropa* vybral úmyslně. Nechtěl použít výraz jako například *Spojené státy evropské*, neboť celý problém chápal

¹²⁵ FRIED, Alfred Hermann, *Pan-Amerika: Entwicklung, Umfang und Bedeutung der zwischenstaatlichen Organisation in Amerika*, Zürich: Orell Füssli, 1918.

¹²⁶ Vossische Zeitung, 15. 11. 1922; Neue Freie Presse, 17. 11. 1922.

¹²⁷ ŠÍMA, Josef, *Sjednocování Evropy: o hledání evropské identity a zneužití myšlenky Evropy bez hranic*, Praha: Liberální institut, 2008, s. 44.

procesuálně. V první fázi činnosti mělo být vše zaměřeno na propagaci, výchovu a svolávání panevropských konferencí. Druhá fáze by se ubírala k uzavření smlouvy mezi demokratickými státy kontinentu o volném svazku, který by představoval jakési volněji pojaté konfederativní uspořádání Evropy. Třetí fáze předpokládala vytvoření funkční celokontinentální celní unie. V poslední řadě vystával vzdálený cíl v ustavení Spojených států evropských s parlamentem a dalšími příslušnými celoevropskými orgány. Hlavním mottem práce Coudenhove-Kalergiho a celé Panevropské unie se stal již zmiňovaný výrok sv. Augustina: „Ve věcech nutných jednotu, v otázkách sporných volnost, ve všem láska.“¹²⁸

Zpočátku vzniklo Panevropské hnutí jako myšlenkový proud, teprve později se stalo organizací usilující o sjednocení Evropy. Tato organizace byla založena roku 1923, v jejímž čele byl Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi. Základní teze k hnutí formuloval v díle *Pan-Evropa* vydané roku 1923. Organizace se stala prvním skutečně politickým projektem výstavby sjednocené Evropy a její působiště se nacházelo ve Vídni. Panevropská unie měla koordinovat velké množství profederálních aktivit prostřednictvím kontaktů s významnými politickými představiteli. Během třicátých let nastala proměna v původní myšlence, protože se zvýšená pozornost věnovala celoevropským hospodářským problémům. Již od založení bylo hnutí spojeno s významnými evropskými politiky. Francouzský ministerský předseda Edouard Herriot (1872–1957) podporoval myšlenku „Spojených států evropských“ od roku 1924, především v souvislosti s reformou organizace Spojených národů a budováním evropské bezpečnosti. Francouzský politik a ministerský předseda Aristide Briand (1862–1932) a německý ministr zahraničí Gustav Stresemann (1878–1929) sdíleli předpoklad, že evropská

---

¹²⁸ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 148–149.

federace bude zárukou mírového vývoje Evropy.¹²⁹ Coudenhove-Kalergi přikládal velký význam podpoře integračních cílů Společnosti národů. Propagoval vznik jednotlivých panevropských národních organizací. Pro tyto ideje našel podporu u rakouského kancléře Ignaze Seipela a také československého ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše. Ve dvacátých letech patřila k nejaktivnějším a nejpočetnějším Panevropským hnutím francouzská, rakouská a československá národní organizace. Panevropské hnutí přesvědčilo ke spolupráci i významné vídeňské bankéře; finanční podporu tedy zajistily bankovní domy Rotschild a Warburg. Panevropské hnutí si pro své začátky vybrala řada významných osobností druhé poloviny dvacátého století. Pro příklad Konrád Adenauer, Georges Pompidou nebo Carlo Sforza.¹³⁰

Prezidentem Panevropského hnutí byl sám Coudenhove-Kalergi. Čestné předsednictvo převzal v květnu roku 1927 francouzský ministr zahraničí Aristide Briand.¹³¹

5.1 Vývoj

Myšlenka a ideály Pan-Evropy hned od počátku oslovily mnohé významné politiky tehdejší doby. Mezi příznivce z řad Francie patřil ministerský předseda Aristide Briand, Léon Blum, Joseph Caillaux, Edouard Herriot, Louis Louchet. Za Československo velkou podporu vyjadřoval Tomáš Garrigue Masaryk a Edvard Beneš. K sympatizantům patřil i předseda německého Reichstagu Paul Loebe, Němec Konrad Adenauer a rakouský kancléř Ignaz Seipel. Panevropská myšlenka se úspěšně šířila nejen v oblasti politiky, ale i mezi intelektuály, národohospodáři a dalšími. Zájem o hnutí se uchytil i mezi francouzskými spisovateli, k nimž patřil Paul

---

¹²⁹ FIALA, s. 35.

¹³⁰ KUKLÍK, s. 112.

Claudel a Paul Valéry, dále tzv. pražský Němec Rainer Maria Rilke, Miguel de Unamuno ze Španělska a mnozí jiní. I když se ideály Coudenhove-Kalergiho hojně šířili mezi elitou, širší veřejnost se nezapojila. Jen s výjimkou Německa a Rakouska nebyl z řad prostého lidu o myšlenku Pan-Evropy žádný zájem.¹³²

Dvacátá a třicátá léta byla pro hnutí intelektuálů za sjednocenou Evropu skutečně obrodná. Téma evropského sjednocení bylo rozebíráno v odborných člancích, časopisech a především vyšlo mnoho děl. Gaston Riou prosazoval tezi, že Evropa se musí buď spojit, nebo zemřít. Roku 1928 vydal knihu *Europe, ma patrie (Evropa, má vlast)*, v níž obhajuje myšlenku o federativním uspořádání kontinentu. Takové opatření by mělo Evropu ochránit před úpadkem do vazalského postavení ruské, americké nebo britské dominance.¹³³ Italský hrabě Carlo Sforza napsal roku 1929 dílo pod názvem *Les États-Unis d'Europe (Spojené státy evropské)*. Jelikož patřil k velkým morálním odpůrcům fašistické Itálie, dostal od Benita Mussoliniho příkaz k odchodu do exilu. *Spojené státy evropské* předsavovali pro Carla Sforzu jedinou možnost zabránění konfliktů v Evropě. Roku 1930 vyšlo dílo *Vers les États-Unis d'Europe (Vstříc Spojeným státům evropským)* od Bertranda de Jouvenel. Tato kniha znamenala pro Jouvenela vidinu usmíření nacionalismu a internacionalismu, tedy francouzsko-německé usmíření. Francouzský státník Edouard Herriot ve své knize *Europe (Evropa)*¹³⁴ z roku 1930 prosazoval evropské porozumění pouze v rámci Společnosti národů, jež zahrnovala i Anglii. Jako jeden z mála počítal s Anglií, i když ostatní stoupenci pro sjednocení britské impérium vyčlenili.¹³⁵

¹³¹ BABÍK, Michal, *Iniciativa Aristide Brianda 1929–1930 a Československo: k československé reflexi evropských integračních snah v meziválečném období*, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 22.

¹³² GERBET, s. 27.

¹³³ RIOU, Gaston, *Europe, ma patrie*, Paris: Éditions Baudinière, 1938.

¹³⁴ HERRIOT, Edouard, *Europe*, Paris: Rieder, 1930.

¹³⁵ GERBET, s. 28–29.

Evropská federace se podle mnohých měla stát zárukou míru v Evropě. Hlavní překážkou tohoto cíle byly špatné vztahy mezi Francií a Německem, které bylo nutné co nejdříve urovnat. To se částečně dařilo díky spolupráci Aristide Brianda a Coudenhove-Kalergiho a také stále stoupající oblíbenosti ideje Panevropské unie v Německu i Francii.¹³⁶

Panevropské hnutí mělo největší ohlas za iniciativy Aristide Brianda. V době mezi válkami můžeme činnost hnutí rozčlenit do čtyř období. První období trvalo od počátku budování až do prvního panevropského kongresu ve Vídni v roce 1926. Tehdy se hnutí zaměřovalo na propagaci svých myšlenek a celkovou osvětu. Velkou přízeň si získalo především v kruhu rakouských a německých intelektuálů. Od roku 1924 dochází k postupné institucionalizaci hnutí. Centrálou se stala Vídeň, kde od dubna roku 1924 začalo vycházet hlavní periodikum hnutí s názvem *PanEuropa*. Po celé Evropě vznikaly národní panevropské organizace, v jejichž čele často stáli velmi známí politici. Vrcholem tohoto období byl kongres ve Vídni a vytvoření Panevropské unie v říjnu roku 1926. Druhé období mezi lety 1926–1929 bylo ve znamení největší veřejné aktivity v duchu tzv. politiky německo-francouzského porozumění, protože hlavním cílem hnutí bylo prosazení panevropské myšlenky na poli mezinárodní politiky. V květnu roku 1927 převzal čestné předsednictvo francouzský ministr zahraničí Aristide Briand. Vrcholem druhého období se stalo zveřejnění jeho memoranda v květnu roku 1930 na druhém Panevropském kongresu v Berlíně. Hnutí vyhlásilo den zveřejnění memoranda za den Pan-Evropy. Neúspěch Briandovy iniciativy činnost hnutí utlumilo. Ve své podstatě existovalo dále, ale stále více se omezovalo pouze na Rakousko, Francii a Československo. Hnutí postupně přestalo být dominantním programem v procesu evropské integrace. Po druhé světové válce se objevují principiálně zcela jiné

---

¹³⁶ MORAVCOVÁ, Dagmar, *Československo, Německo a evropská hnutí 1929–1932*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2001, s. 228.

koncepce sjednocení Evropy. Při zhodnocení druhého období vyvstává, že oficiální zahraniční politika žádného evropského státu se nepostavila za uvedení myšlenek panevropského hnutí do praxe, a to i přes veškerou podporu a sympatie s myšlenkami panevropského hnutí mnohých evropských politiků. Třetí fázi v letech 1930–1932 poznamenalo Briandovo selhání plánu. Panevropské hnutí se ocitlo v izolaci a dezorientaci. Čtvrté období mezi lety 1932–1939 se odvíjelo v obraně proti nacistickému hnutí.¹³⁷

Za vrchol Panevropského hnutí je považován návrh Panevropského paktu z roku 1930. Měl se stát pomyslným mezistupněm na cestě ke sjednocené Evropě. Suverenita členských států měla být pro začátek plně zachována, principy a práva Společnosti národů měly být upevněny. Pakt měl zabránit i možnému dělení Evropy na znepřátelená mocenská uskupení.¹³⁸

V březnu roku 1938 v souvislosti s nacistickým obsazením Vídně se novými centry Panevropského hnutí stala Paříž současně se švýcarským Bernem. Časopis Panevropa nahradil *Europäische Briefe*. Vědecký ústav Panevropského studijního ústředí pracoval v Ženevě.¹³⁹

5.2 Panevropské hnutí v Československu

Československo patřilo k jedné ze čtyř největších národních organizací unie. Již tři roky po založení Panevropské unie ve Vídni, tj. 11. září 1926, byla založena pobočka v Československu. Sídlila v Praze a měla dvě sekce – českou sekci vedl Václav Schuster a sekci německou Bruno

---

¹³⁷ BABÍK, s. 23.

¹³⁸ KOVÁŘ, s. 28.

¹³⁹ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 156.

Kafka. Československá vláda veškeré snahy Coudenhove-Kalergiho nepodporovala, ale spíše tolerovala.¹⁴⁰

Je důležité zmínit, že Coudenhove-Kalergi byl po celé meziválečné období československým státním občanem a držitel československého diplomatického pasu. Není tajemstvím, že po roce 1933 získalo československé státní občanství mnoho německých demokratických myslitelů; především výrazní nositelé evropské ideje jako Thomas Mann, Theodor Lessing a další. Aktivitu, které Coudenhove-Kalergi uskutečňoval na československém území, byly hrazeny z rozpočtu československého ministerstva zahraničních věcí a zároveň z výnosů rodových majetků.¹⁴¹

5.2.1 Osobnosti

Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937) navazoval na myšlenky Palackého, který viděl, že se Evropa a lidstvo jednotí a zároveň se začíná světově organizovat. Dle Palackého vyvstává tento úkol: „Zázračnou mocí páry a električiny dána poměrům světovým nová míra, staré hráze mezi zeměmi a národy mizejí.“¹⁴² Při splnění tohoto úkolu se Evropa a lidstvo sjednotí. Ale i přes svůj náhled překonal tradiční liberalismus i pozitivismus. Pomohl otevřít východiska pro důslednější pojetí demokracie a uvolnil jedince z dosavadních pout tradičního národního státu. Masaryk se v počátku nechal ovlivnit modelem Spojených států amerických. Následně uznal, že k evropským poměrům se více hodí model švýcarský. Regionální integrace od Skandinávie po Řecko měla být předstupněm integrace celoevropské. Uvědomoval si, že proces sjednocování bude dlouhodobý a postupný.¹⁴³ Masaryk sepsal své představy v díle *Ideály humanitní*. Přímo nadčasově se zde zamýšlí nad

---

¹⁴⁰ MORAVCOVÁ, s. 243–246.

¹⁴¹ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 162.

¹⁴² MASARYK, Tomáš Garrigue, *Světová revoluce: za války a ve válce 1914–1918*, Praha: Orbis, 1925, s. 579.

lidskou společností a jejím konáním. Pod výrazem humanitní ideál si představuje ideál lidskosti, humanity, člověčenství. Obává se, že pokud si neuchováme přirozenou (lidskou) identitu, identity nové, vzešlé z třídního a národního vymezení, vyústí v nedorozumění a naprostou tragédii.¹⁴⁴

Edvard Beneš (1848–1948) připravil roku 1922 koncept nového uspořádání širší střední Evropy. Od těsných politických svazků by se překročilo ke konfederaci a následně k federaci. Regionální sjednocování v Evropě by tak bylo základem pro následnou možnost sjednocování celoevropského. V rámci panevropské myšlenky zdůrazňoval potřebu dalšího dopracování a ujasnění.¹⁴⁵ 28. srpna 1928 byl v Paříži podepsán tzv. Briand-Kellogův pakt.¹⁴⁶ Beneš na něm zprvu nenašel nic dobrého, ale posléze se stal jedním z jeho nadšených zastánců. 5. září 1929 Briand oslovil valné shromáždění Společnosti národů. V té době došel Beneš k přesvědčení, že Evropa stojí na prahu nové éry. Podmínky byly příznivé, aby evropské národy v dohledné době vytvořili federaci. Po Briandovo vystoupení byl i Beneš přesvědčen, že panevropský projekt Coudenhove-Kalergiho by mohl opustit říši fantazie.¹⁴⁷

Milan Hodža (1878–1944) vystoupil 5. března roku 1931 v Brně s přednáškou na téma Československo a střední Evropa. Přednáška měla silný geopolitický ráz. Zastával názor, že pro Československo je přijatelné pouze demokratické pojetí střední Evropy. Vyloučil německý vliv i jakoukoli jinou hegemonii. Zároveň si byl vědom, že spolupráci středoevropských států nelze postavit na základě mobilizace proti Německu. Za nejvhodnější organizační formu viděl střední Evropu

¹⁴³ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 162–163.

¹⁴⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Ideály humanitní*, Praha: Melantrich, 1990.

¹⁴⁵ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 164–165.

¹⁴⁶ Dohoda o zákazu války jako prostředku mezinárodní politiky s výjimkou války obranné. Inicivoval Aristide Briand a Frank B. Kellogg.

¹⁴⁷ ZEMAN, Zbyněk, *Edvard Beneš: politický životopis*, Praha: Mladá fronta, 2000, s. 87.

rozprostírající se na západě mezi Německem a Itálií a na východě mezi Ruskem a Tureckem. V hospodářské oblasti pro střední Evropu prosazoval odstranění obchodních překážek a rovnost mezi spotřebou a produkcí. Zastával přesvědčení, že bez střední Evropy nelze vybudovat Panevropu.¹⁴⁸ Hodža se k myšlence federace vyjádřil takto: „Vím, že mnozí naši sousedé zlehčovali myšlenku federace. Uvidíme, až jednoho dne budou všichni k této myšlence utíkat.“¹⁴⁹

Rudolf Hotowetz (1865–1945) patřil k našim prvním a zároveň nevýraznějším představitelům ekonomického myšlení a hospodářské politiky. Již od ustavení Československa byla jeho snaha zaměřena na praktické uplatnění se v zahraničněobchodní politice. Mezi lety 1919–1920 a 1926–1927 působil jako ministr pro sjednocení zákonů a organizaci správy. V té době připravil reformu celního sazebníku a také postupný plán na uvolnění zahraničního obchodu v náhledu liberální politiky. Ovšem jeho návrhy byly na dlouhou dobu zastaveny, neboť některé zájmové skupiny jednotlivých ekonomických oborů usilovaly o omezení zahraniční konkurence. Dařilo se jim to ve formě zvyšování cel a celkového uzavírání domácího trhu.¹⁵⁰ Na schůzi ze dne 22. března roku 1926 přednášel o hospodářském sblížení evropských států. Problém spatřoval v politických stranách, které diktovala pravidla prostřednictvím tisku. Veřejnost se o hospodářské situaci dozvíдалa jen z denního tisku, který sloužil politickým stranám. Následně měla zkreslené představy o momentálních problémech.¹⁵¹

---

¹⁴⁸ HODŽA, Milan, *Československo a střední Evropa* (Přednáška z 5. března 1931) publikována v HODŽA, Milan, *Články, řeči, štúdie, Svazok IV.*, Praha: Novina, tiskařské a vydavatelské noviny, 1931, s. 369–393.

¹⁴⁹ MÚDRY, Michal, *Milan Hodža v Amerike: medzi americkými Slovákmi: články, řeči, štúdie: Hodža a stredná Európa*, Chicago: Geringer Press, 1949, s. 169.

¹⁵⁰ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 168–169.

¹⁵¹ HOTOWETZ, Rudolf, *Hospodářské sblížení evropských států*, Praha: Česká národohospodářská společnost, 1926, s. 3–18.

Václav Schuster zastával po vzniku Československa funkci mimořádného vyslance a plnomocného ministra obchodních jednání se středoevropskými státy. Mezi lety 1920–1921 byl státním tajemníkem na ministerstvu zahraničního obchodu.¹⁵² Byl přesvědčen, že skutečných Středoevropanů je ve všech státech menšina. Považoval za nutné, aby středoevropské hnutí směřovalo k obratu a byla tak přesvědčena většina. Prosazoval úzké styky s Panevropským hnutím a jeho snahami o celoevropské sblížení. Blíže se hospodářské spolupráci věnuje ve spisu *Hospodářská Panevropa*.¹⁵³

Jaromír Nečas (1888–1945) byl sociálnědemokratický politik. V polovině dvacátých let vydal spis s názvem *Spojené státy evropské*. V něm rozebral národohospodářské argumenty pro vnitroeuropejské propojování. Následně kritizoval některé dobové koncepty.¹⁵⁴

František Weyr (1879–1951) působil na Masarykově univerzitě v Brně jako profesor. Náležel k externím poradcům Edvarda Beneše a patří mezi evropsky uznávané právní myslitele. Stal se spoluautorem československé ústavy z roku 1920. Předsedal Středoevropskému ústavu ku podpoře hospodářského a kulturního sblížení. Jako předseda Panevropské unie v Brně spatřoval pozitivum v setkávání a poznávání Čechů s Němci v rámci organizace. Třetí meziválečná národnost, která přispívala Panevropskému hnutí, byli Židé. Po přednáškách Coudenhove-Kalergiho pořádali významné židovské brněnské průmyslnické rodiny nákladné recepce za hojně účasti českých a německých členů panevropského sdružení.¹⁵⁵

---

¹⁵² JEŘÁBEK, s. 173–174.

¹⁵³ SCHUSTER, Václav, *Hospodářská Panevropa*, Praha: Panevropská unie, 1930.

¹⁵⁴ NEČAS, Jaromír, *Spojené státy evropské*, Praha: ČIN - tisk. a nakl. družstvo československých legionářů, 1926.

¹⁵⁵ JEŘÁBEK, s. 69–77.

Štefan Janšák (1886–1972) a Imrich Karvaš (1903–1981) patřili k národohospodářským odborníkům pro sjednocování Evropy v liberálním ohledu. Janšák upozorňoval na ekonomické smýšlení, které musí fungovat v celoevropském a celosvětovém rámci, nikoli pouze na úrovni jednotlivého státu. Karvaš se zabýval hospodářskou integrací ve formě velkých mezinárodních kartelů. Nahlížel na ně jako na tzv. mírové smlouvy, které odstraňují možné konflikty v mezinárodním obchodu.¹⁵⁶

5.3 Mitteleuropäischer Wirtschaftstag

V překladu Středoevropský hospodářský sněm byl založen v září roku 1925 ve Vídni. Nejen vládní, ale i liberální společnost jako MWT podporovala oživení hospodářských vztahů mezi středoevropskými státy. Hlavním cílem bylo vytvoření jednotného celního režimu pro střední Evropu. Mezi přední zakládající členy patří rakouský ekonom dr. Richard Dolberg, maďarský národohospodář dr. Elemér Hantos, který zajistil programovou stránku organizace a člen vídeňské obchodní firmy Julius Meinl. Velkoobchodník Julius Meinl organizaci financoval a zastával velmi důležitou úlohu. Další zakládající členové byli ekonomičtí odborníci z Československa, Francie, Maďarska, Německa, Rakouska a Velké Británie. Mezi Československé zakladatele se řadil Rudolf Hotowitz, národohospodář Václav Schuster a poslanec *Deutsche demokratische Freiheitspartei* Karl Kostka. K německým zakládajícím členům patřil profesor Lujo Brentano, Georg Gotheim, Heinrich Herkner a Ludwig von Mises.¹⁵⁷

Rakouská národní skupina MWT byla ustanovena v březnu roku 1927. Do čela byl zvolen univerzitní profesor Richard Reisch, prezident Rakouské národní banky. Mezi členy výboru patřili představitelé

---

¹⁵⁶ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 179–180.

¹⁵⁷ JEŘÁBEK, s. 25–29.

průmyslových a obchodních svazů a komor, jako Eduard Heini, Julius Meini a také právník Arthur Seyss-Inquart. Počátkem třicátých let nastala ofenziva německé skupiny MWT, proto bylo zasedání z listopadu 1929 a z ledna a března 1930 přesunuto z Vídně do Vratislavi. MWT se stal nástrojem německé politiky při hospodářském pronikání do střední a východní Evropy, což znamenalo konec přímých kontaktů Československa se společností MWT.¹⁵⁸

5.4 Panevropská unie

Vzhledem k tomu, že Briand, Stresemann a další evropští státníci započali praktickou realizaci myšlenky Pan-Evropy, stal se tento počín předmětem obecného zájmu. Slovo „Pan-European“ jako podíl osudu všech vzorců je hojně využíván, ale jen málo pochopen.¹⁵⁹

Založení Panevropské unie datujeme do konce roku 1923. Její založení zároveň navazovalo na vydání knihy Paneuropa. Coudenhove-Kalergi přikládal ke každému rozesílanému nebo prodávanému výtisku knihy připojoval přihlášku do Panevropské unie. Kartička nesla smělý impulzivní fakt: „Ich trete der Paneuropa-Union bei.“¹⁶⁰ Během jednoho měsíce mělo hnutí více než tisíc členů.¹⁶¹ Významný byl zájem šlechticů, finančníků a rakouských politiků. Následně se připojili i němečtí politici. Od Maxe Warburga z Hamburgu, kterého zaujala právě vydaná kniha Coudenhove-Kalergiho, dostalo hnutí do začátku činnosti šedesát tisíc zlatých marek. Tento spontánní krok přispěl k rychlému šíření myšlenky hnutí. Rakouská vláda poskytla k užívání reprezentativní místnosti v Hofburgu. Od té doby mělo hnutí adresu:

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 54–57.

¹⁵⁹ COUDENHOVE-KALERGI, *Paneurope: question et réponses*, Vienne: Éditions Paneuropéennes, 1931, s. 2.

¹⁶⁰ Volně přeloženo Kráčím k Panevropské unii.

¹⁶¹ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 124.

„Paneuropa, Hofburg, Wien.“¹⁶² Velkou podporu pro publicitu Panevropské unie poskytl vídeňský tisk *Neue Freie Presse*. Editorem novin byl Dr. Ernst Benedikt, který se s Coudenhove-Kalergim přátelil. V dubnu roku 1924 se uskutečnilo první vydání oficiálního časopisu *Paneuropa*. *Panevropský manifest*¹⁶³ byl součástí tohoto prvního vydání.¹⁶⁴

Dle slov Coudenhove-Kalergiho a Aristide Brianda byla Panevropská unie organizace Panevropského hnutí. Panevropské hnutí si kladlo za cíl vývoj spojených států Evropy jako evropské federace a celního spolku. Pan-Evropa byla zapotřebí především pro zajištění míru v Evropě, následně pro evropskou svobodu a evropské hospodářství. Evropský mír byl ohrožen kvůli politice národní nenávisti a rivalitě. Stálou hrozbou války byla schopna odstranit pouze politika ve smyslu Pan-Evropy. Pan-Evropa netvoří žádné nebezpečí pro světový mír. Právě roztržštěná Evropa světový mír ohrožuje. Svět je rozčleněn do mocností, které představovalo Britské impérium, Spojené státy americké, Sovětský svaz a Japonsko, které byly na vývoji Pan-Evropy nezávislé. Mezi těmito světovými mocnostmi by sjednocená Evropa figurovala jako nejsilnější mírový faktor. Prostřednictvím svých vnitrostátních rozmanitostí by vyvázla z agresivní politiky, a proto by fungovala jako přirozený strážce Společnosti národů, zatímco roztržštěná Evropa zůstávala ohniskem mezinárodních konfliktů.¹⁶⁵

Evropa se ve skutečnosti skládala z nezávislých států, které nepotřebovaly vstoupit do války nebo revoluce. To je důvod, proč unie

---

¹⁶² Tamtéž, s. 125.

¹⁶³ Začíná slovy: „Evropané! Evropanky! Osudová hodina Evropy udeřila!“ Následně se nese v duchu výzvy k šíření myšlenky Panevropy, která je schopna předejít válečným konfliktům. Blíže: COUDENHOVE-KALERGI, *Kampf um Paneuropa*, Wien: Paneuropa-Verlag, 1925, s. 7–21.

¹⁶⁴ COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 124–128.

¹⁶⁵ BRIAND, Aristide, COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Paneuropa Union*, Wien; Paris; Leipzig: Paneuropa Verlag, 1926, s. 3–4.

Evropy závisela pouze na vůli jeho lidu a jeho vůdci. Všechny evropské vlády v reakci na Briandovo memorandum hlasovali v zásadě pro Evropskou unii. Nejvýraznější důkazy o možnosti Pan-Evropy poskytuje Švýcarsko. Zde byla vyřešena většina problémů, které se zdály v evropském rámci neřešitelné. Švýcarsko je důkaz, že evropské jazyky a nejrůznější původ mohou žít v míru na základě rovnosti práv v politické a ekonomické unii. Ale co je možné ve Švýcarsku, nemusí být možné v Evropě.¹⁶⁶

---

¹⁶⁶ COUDENHOVE-KALERGI, *Panurope: question et réponses*, s. 3–4.

6 KONGRESY

Významnou událost pro jakékoli uskupení představují společná setkávání. Největší událostí pro Panevropské hnutí byl první kongres, při němž nechtěl chybět nikdo z významných evropských politiků. Snaha zapojit i chybějící evropské státníky zahrnovala obdržení telegramu či pozdravného dopisu.¹⁶⁷

6.1 První Panevropské kongres

Od roku 1924 se Panevropské hnutí ve Vídni postupnými kroky institucionalizovalo. Hlavní periodikem hnutí se stala revue *PanEuropa*, která vycházela od dubna roku 1924; nejdříve pouze v německé verzi, postupem času i ve francouzské. Roku 1925 byl založen zvláštní výbor pro propagaci Panevropských idejí v USA.¹⁶⁸

Ve dnech 3. až 6. října 1926 se konal první Panevropský kongres v prostorech zámku Schönbrunn ve Vídni. Z více než dvaceti zemí světa se zúčastnilo přes dva tisíce návštěvníků. Ústřední diskuze byla založena na problematice evropského sjednocování. Zúčastnil se Aristide Briand, který Pan-Evropu velmi podporoval. S projevem vystoupil bývalý rakouský kancléř Seipel, úřadující spolkový kancléř Ramek a předseda ruské vlády Alexander Kerenskij. Na kongresu se ustanovily organizační struktury celého hnutí, přijaly se stanovy a zřídila se ústřední rada. Následně se řešily otázky ohledně postavení Ruska a Velké Británie v evropských strukturách a také spolupráce Rakouska s Německem. Coudenhove-Kalergi hodnotil kongres velmi optimisticky. Oproti němu československé vyslanectví bylo v hodnocení umírněnější.¹⁶⁹

---

¹⁶⁷ VEBER, *Dějiny sjednocené Evropy*, s. 132.

¹⁶⁸ BABÍK, s. 22.

¹⁶⁹ JEŘÁBEK, s. 53.

Coudenhove-Kalergi již v této době navrhoval pro sjednocenou Evropu společnou vládu, armádu, hymnu, měnu a ústavu, což je z hlediska vývoje myšlenky evropské integrace druhé poloviny dvacátého století jistě zajímavé. Při prvním kongresu byla vztyčena vlajka Panevropského hnutí. Základ tvořila jasně modrá barva, na níž bylo zlaté slunce s červeným křížem a dvaceti osmi paprsky. Paprsky ztvárňovaly dvacet osm evropských států. Sál byl vyzdoben portréty evropských osobností, jako byl Victor Hugo, Immanuel Kant, Jan Amos Komenský, Giuseppe Mazzini, Napoleon Bonaparte, Friedrich Wilhelm Nietzsche, Charles-Irénée Castel, abbé Saint-Pierre.¹⁷⁰

Pod názvem Mitteleuropäische Verkehrstagung probíhala ve stejných dnech druhá konference MWT ve Vídni. Toto středoevropské dopravní zasedání se zaměřilo na dopravní otázky. Pro některé politiky a odborníky ze států střední Evropy nebylo výjimkou účastnit se jednání MWT i významného prvního Panevropského kongresu. Obě jednání navštívil maďarský národohospodář Elemér Hantos, rakouský politik Ignaz Seipel, předseda Panevropské unie v Československu Václav Schuster a vyslanci za Rakousko. Václav Schuster nezastupoval Československo sám. Společně s ním se fóra MWT účastnil Hugo Vavrečka a Rudolf Hotowetz.¹⁷¹

Druhý kongres Panevropské unie se konal v květnu 1930 v Berlíně. Zde byla demonstrována podpora plánu Aristide Brianda jako jeden z kroků na dlouhé cestě pro realizaci panevropských ideálů. Zároveň se kongres specializoval na otázky evropské hospodářské spolupráce. Thomas Mann přednesl s velkým ohlasem referát s názvem *Evropa jako kulturní společenství*.¹⁷²

---

¹⁷⁰ VEBER, *Dějiny sjednocené Evropy*, s. 132.

¹⁷¹ JEŘÁBEK, s. 52–53.

¹⁷² GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 153–157.

V říjnu roku 1932 se konal třetí kongres v Basileji. Kongres se věnoval převážně otázkám hospodářské obnovy Evropy za okolností právě odeznívající velké hospodářské krize. Následně otázkám spolupráce podunajských států. Byl vznesen návrh ohledně reorganizace Společnosti národu z hlediska upevnění garancí evropského míru. Na kongresu se rozhodlo, že bude vytvořena mládežnická sekce Panevropské unie. V neposlední řadě se Panevropská unie snažila upozornit na rostoucí nebezpečí vyplývající ze situace v Německu a zároveň na změny odehrávající se v Rusku po upevnění Stalinovy moci.¹⁷³

Čtvrtý panevropský kongres se konal v květnu 1935 ve Vídni. Hlavní orientace byla obrácena na výchovu nového člověka s evropským smýšlením. Henri Ricard, francouzský ministr zemědělství, inicioval vytvoření Panevropské hospodářské centrály. Komisi pro hospodářskou spolupráci podunajských států předsedal Elemér Hantos. Jedno z témat kongresu se týkalo obnovy evropské duchovní jednoty. Druhé téma se věnovalo zavedení panevropské ideje do školství. V návaznosti k tomuto kongresu se roku 1937 ve Vídni konal speciální panevropský pedagogický sjezd.¹⁷⁴

6.2 Panevropské hospodářské konference

Jistá změna v Panevropském hnutí nastala ve třicátých letech ve Vídni. Ústřední otázka se zabývala řešením celoevropských hospodářských problémů. K řešení vedly tři hospodářské konference svolané v krátkém časovém období. První konference panevropských a středoevropských spolků ve Vídni se konala v prosinci roku 1933. Hlavním iniciátorem této speciální konference byl Coudenhove-Kalergi. Zaměření rozpracoval

---

¹⁷³ FIALA, s. 36.

¹⁷⁴ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 153.

Elemér Hantos, vůdčí osobnost středoevropského hnutí a profesor ekonomie na univerzitě v Budapešti. Byla navržena koncepce bloku středoevropských států, tedy států mezi Německem a Ruskem, a došlo k propojení bezpečnostně-strategické koncepce Panevropského hnutí Coudenhove-Kalergi s hospodářskou argumentací středoevropské iniciativy Eleméra Hantose. Konference proběhla za účasti rakouského kancléře Engelberta Dolfusse.¹⁷⁵

Propagandisticky zaměřený *Panevropský hospodářský manifest* byl vyústěním konference z prosince roku 1933. Další panevropské hospodářské konference se uskutečnily v květnu a listopadu 1934 ve Vídni.¹⁷⁶

6.3 Panevropská hospodářská centrála

První zasedání Panevropské hospodářské centrály proběhlo na konci ledna 1936 ve Vídni. Jeho iniciátorem byl francouzský ministr zemědělství Henri Ricard, který návrh předložil při čtvrtém panevropském kongresu v květnu roku 1935 ve Vídni. Panevropská hospodářská centrála se snažila usnadnit nákup a prodej zemědělských produktů a průmyslových výrobků mezi středoevropskými a západoevropskými státy. Na konferenci byl podán návrh ke zřízení Obilní ústředny pro střední Evropu s centrálou ve Vídni. Obilní ústředna by vyřešila prodej zemědělských přebytků. Pro vytvoření efektivního systému obchodu s obilím v Evropě byl Ladislav Feierabend, který na zasedání hájil zájmy Československa. Nejen problematice zemědělství se věnovala tato konference. Další jednání se zabývala energetikou, evropským automobilovým trhem a také opatřováním surovin.¹⁷⁷

---

¹⁷⁵ JEŘÁBEK, s. 183.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 187.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 195.

6.4 Panevropská podunajská konference

Konference byla svolána ihned po ukončení Panevropské hospodářské centrály. Společně ji svolal Coudenhove-Kalergi a Elemér Hantos. Tato konference se zapsala jako poslední panevropský podnik všeobecného charakteru. Mezi nejzávažnější ekonomické problémy podunajské oblasti patřilo zemědělství, proto hnutí před anšlusem Rakouska pořádalo především agrární konference.¹⁷⁸

6.5 Program

Významný krok k jasnějšímu a cílenějšímu vytvoření Pan-Evropy představoval efektivně formulovaný program. Prvotnímu cíli k realizaci předcházela dobře mířená propagace, která by vytvořila potřebné masové zázemí stoupenců Pan-Evropy. Následný krok představovalo vytvoření Panevropské unie. Posledním úkolem bylo svolání panevropské konference. Program byl rozdělen na část politickou a ekonomickou. Stručné body pro oblast politickou byly definovány do osmi požadavků. První požadavek obsahoval uzavření panevropské smírčí smlouvy, která bude vázána podpisem. Druhý požadavek žádal o uzavření panevropského obranného paktu a panevropskou vojenskou konvenci. Uzavření britsko-evropské konvence bylo bodem třetím. Čtvrtý požadavek chtěl uzavřít panevropský garanční pakt k zajištění vnitroeurovských hranic. Bod pátý vyžadoval zajištění ochrany národnostních menšin v rámci Pan-Evropy. Vytvoření panevropské Monroeovy doktríny představoval bod šestý. Sedmý požadavek měl za cíl regionálně rozčlenit Společnost národů. Poslední, osmý bod programu požadoval mezinárodní odzbrojení. Oblast ekonomická obsahovala šest požadavků. První představoval postupné odbourání cel mezi evropskými státy, vytvoření panevropského celního spolku a rozvoj svobodného obchodu

v Evropě. Druhý požadavek chtěl vytvořit z Pan-Evropy jednotný hospodářský prostor. Třetí bod ekonomického programu představovalo plánovité otvírání uzavřené evropské hospodářské kolonie jako surovinového zdroje Evropy. Úzkou hospodářskou spoluprací s Ruskem a spoluúčast při jeho výstavbě vyžadoval bod čtvrtý. Pátý požadavek zajišťoval společné racionální budování evropských vodních cest a dalších dopravních spojení. Šestý bod programu prosazoval vytvoření stabilní panevropské měny.¹⁷⁹

---

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 195.

¹⁷⁹ COUDENHOVE-KALERGI, *Kampf um Paneuropa*, s. 26–28.

7 INTEGRACE A JEJÍ NÁSLEDKY

Panevropské hnutí a jeho myšlenky ohledně integrace nebyly přijímány bez politických ani ideových protiargumentů. Především Velká Británie vznášela protiargumenty, neboť se cítila Panevropským hnutím vytlačována z Evropy. Mezi odpůrce se řadili komunisté, i ti českoslovenští. Panevropské hnutí bylo podezíráno osobnostmi z řad myslitelů, kteří ho považovali za obdobu propagátorů německých myšlenek Mitteleuropy. Nástup Adolfa Hitlera zapříčinil pronásledování a celkové rozvrácení Panevropského hnutí nacisty. Roku 1938 byl Coudenhove-Kalergi donucen k emigraci. Pro přechod si zvolil nejdříve Švýcarsko. Roku 1939 přijal francouzské státní občanství. Po zhroucení Francie v červnu roku 1940 mu Velká Británie odmítla vízum. Azyl získal ve Spojených státech amerických, kde prožil druhou světovou válku.¹⁸⁰

Velmi tvrdá kritika přicházela nejen ze strany bolševismu. Objevovala se i ze strany konzervativního nacionalismu a proudů, které konzervativní nacionalismus modernizoval k podobě ultrapravicového nacionalistického radikalismu. Pro příklad můžeme uvést Karla Antona Rohana hlasatele „ryzího národního principu“ a aktivního nacistu, obdivovatele Mussoliniho a Hitlera. Rohan vydával časopis s nejednoznačnou orientací vydavatele *Europäische Revue*. Časopis svými příspěvky obohatil Adré Gide, Ernst Robert Curtius, Georges Duhamel, Hermann Hesse, Paul Valéry, Roger Martin du Gard a další. Skutečný Rohanův profil se odhaloval postupně. Především po zveřejnění Goebbelsova článku o nacistickém Německu jakožto „mírovém faktoru v Evropě“. Do pronacistického proudu se *Europäische Revue* přiřadila roku 1935. Časopis *Tat* vydávaný od roku 1929 Hansem Zehrerem, patřil k dalším tvrdým kritikům Panevropského hnutí.¹⁸¹

¹⁸⁰ KUKLÍK, s. 112–113.

¹⁸¹ GONĚC, *Evropská idea I.*, s. 160–161.

Evropanství Karla Antona Rohana mělo některé společné znaky s Panevropským hnutím Coudenhove-Kalergiho. Oba se narodili v devadesátých letech devatenáctého století, patřili k synům loajálních habsburských hodnostářů a vyrostli v blízkosti ožehavé jazykové hranice v Čechách. Celoživotní snahou Coudenhove-Kalergiho byl rozvoj Panevropského hnutí, které kladlo důraz na hospodářský a kulturní význam Evropy s volným obchodem a mírumilovnými vztahy mezi členy. Oproti tomu Rohan viděl Pan-Evropu jako příliš všeobecnou a liberální. Zdůrazňoval jednotu, která by vycházela vstříc konzervativním a německým zájmům. Svůj náhled na evropskou jednotu analyzoval v díle *Europa*.¹⁸² Naznačené myšlenky z tohoto díla později rozpracoval v již zmiňované *Europäische Revue*. Roku 1924 založil Rohan mezinárodní organizaci pod názvem *Unie intelektuálů*. Rohanovi projekty měly rozvíjet duchovní jednotu Evropy, ovšem kvůli jeho silnému německému zaujetí měla Evropa fungovat jako nástroj sloužící prostřednictvím mezinárodní organizace k semknutí Němců rozptýlených po celém kontinentě. Rohan kritizoval mírové smlouvy uzavřené ve Versailles; zaměřil se hlavně na otázky ohledně viníka světové války a na problematiku menšinových práv. Ve své práci zdůrazňoval především německou tvář Evropy a zároveň evropskou tvář Německa.¹⁸³

České noviny tištěné pod názvem *Čech* otiskly nechvalný článek o Coudenhove-Kalergi ve spojitosti s jeho dílem *Adel*,¹⁸⁴ které bylo v překladu rázně a jednoduše *Šlechta* vydáno roku 1922. Dílo obsahuje spis s názvem *Judentum und Zukunftsadel (Židovstvo a šlechta budoucnosti)*. Noviny *Čech* koncem roku 1923 jízlivě rozebírají, jak tímto textem Coudenhove-Kalergi učinil židům radost. Kritizují autora, že píše o židech ve smyslu jako hlavních představitelích duševní šlechty.

¹⁸² ROHAN, Karl Anton von, *Europa: Streiflichter*, Leipzig: Neue Geist, 1923.

¹⁸³ GLASSHEIM, Eagle, *Urození nacionalisté: česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha: Garamond, 2012, s. 123–125.

¹⁸⁴ COUDENHOVE-KALERGI, *Adel*, Leipzig: Der neue Geist, 1922.

Doslovně, že jsou mozky šlechty kapitalismu, žurnalismu a literátství. Převaha židovského ducha židy předurčuje k funkci hlavního činitele budoucí šlechty. Dějiny židů uvádí, že v zápasu o vedení lidstva jsou židé o krok napřed.¹⁸⁵

Většina myslitelů zabývajících se Evropou se ve dvacátých letech domnívala, že evropská kultura je ohrožena. Hlavní příčinou jejího ohrožení je chybějící jednotná myšlenka. Nelze žít pouhou vnější civilizací, bylo nutné dojít k vnitřnímu spojení a sounáležitosti. Evropa byla v té době v ohrožení ze západu i z východu. Ze západu ji ohrožoval amerikanismus se svým jednostranným zdůrazňováním stroje. Z východu ji zas ohrožoval asiatismus, který prosazovali přívrženci Sovětů a propagátoři buddhistických a dalších nauk dálného Východu. Za nejtěžší poválečný problém se považuje vytvoření jednotného evropského sebevědomí. Někteří myslitelé byli přesvědčeni, že jednotné evropanství je možné vytvořit pouze politickou cestou. Alfred Fuchs¹⁸⁶ zastával názor, že pro Coudenhove-Kalergiho Pan-Evropu zde nejsou zeměpisné ani psychologické podmínky. Pan-Evropě odporovaly zájmy jednotlivých evropských národů i samotná členitost evropské půdy; a v neposlední řadě požadavek, aby evropská politika vymanila Velkou Británii a Rusko. Evropě chyběla i jazyková jednotnost a společné kulturní tradice. Proto nebylo možné, aby myšlenka Pan-Evropy mohla být v dohledné době naplněna. Mezi sympatizanty Pan-Evropy se řadili především národohospodáři, kteří uvítali myšlenku odstranění celních hranic. Ovšem dějiny jsou iracionální a většina tvůrců politických koncepcí tento fakt opomíná. Dějiny nikdy nebudou řízeny dle programu předem pojatého.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ SOA v Plzni, kart. 139, Nová „šlechta“, *Čech*, 23. 12. 1921, č. 352, s. 4.

¹⁸⁶ 1892–1941, česko-židovský spisovatel, novinář a překladatel. Roku 1992 vyznamenán Řádem TGM I. třídy in memoriam.

¹⁸⁷ FUCHS, Alfréd, *Paneuropa či Eurasie?*, Praha: Československá akciová tisk., 1927, s. 5–6.

Obdobný negativistický názor ohledně Coudenhove-Kalergiho návrhu o vyčlenění Velké Británie a Ruska z evropského prostoru zastával i Hubert Ripka.¹⁸⁸ Omezit evropskou federaci vymaněním Velké Británie a Ruska považoval Ripka za nebezpečné řešení. Evropa by takovým omezením byla v nerovnováze a byla by ohrožena nadvládou Německa.¹⁸⁹

V červnu roku 1946 se Coudenhove-Kalergi vrátil zpět do Evropy a zažil konfrontaci s posunem Evropy, kterým si prošla během války. Uvědomil si, že by nemělo žádný smysl pokračovat v obnově meziválečného Panevropského hnutí. Mnohé evropské iniciativy se nyní chovaly ke Coudenhove-Kalergimu zdrženlivě a jeho názory hodnotily jako zastaralé. I když si jeho osoby stále považovaly, nepřímo mu odmítaly i nejposlednější deklarace jako přežití. Coudenhove-Kalergi neklesl na mysli a pustil se do mobilizace poslanecké většiny ve prospěch evropského sjednocení v jednotlivých parlamentech. Následně by bývalo mělo dojít ke spolupráci mobilizovaných parlamentních většin a společně by vyvinuli tlak na vlády evropských zemí v rámci evropské integrační politiky. Coudenhove-Kalergi nezůstal pouze u plánů, ale začal jednat. Aby zjistil momentální postoje, přišel s anketou mezi poslance v západoevropských zemích. Na postoj k programu evropské federace v rámci *Organizace spojených národů*¹⁹⁰ bylo dotázáno přes čtyři tisíce poslanců. Anketní list přímo vyzýval souhlasící poslance k vytváření nadstranických výborů v národních parlamentech. Na základě nadstranických výborů by došlo ke svolání *Evropského kongresu*. Odpovědi přicházely v průběhu jara roku 1947 ve větší míře od poslanců

---

¹⁸⁸ 1895–1958, významný český politik, poválečný poslanec a ministr, novinář a historik.

¹⁸⁹ GONĚC, Vladimír, *Za sjednocenou Evropu: z myšlenek a programů Huberta Ripky*, Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 51.

¹⁹⁰ Organizace spojených národů byla založena 26. června 1945 v San Franciscu na základě přijetí Charty OSN. 24. října 1945 byla Charta ratifikována všemi pěti stálými členy Rady bezpečnosti.

zemí, které později utvořily *Evropské společenství uhlí a oceli*.¹⁹¹ Vzhledem k narůstající konfliktní situaci mezi Východem a Západem a k vidině Marshallova plánu převažovaly odpovědi pozitivní. Do konce dubna došlo přes šest set šedesát odpovědí a z toho jich bylo šest set čtyřicet šest pozitivních. Z celkového počtu oslovených, který se pohyboval nad dvěma tisíci, to byl ovšem zanedbatelný počín. Proto byl záměr ke svolání *Evropského kongresu* odložen na neurčito. Coudenhove-Kalergimu se zadařilo alespoň v plánu k vytvoření národních parlamentních výborů za sjednocení Evropy. Mezi prvními vznikly takové výbory v parlamentech Belgie, Itálie a Řecka na jaře roku 1947. Orientaci na Unii evropských federalistů zaměřila Francie, kde vznikla *Groupe Parlementaire Fédéraliste Française*. Na světovou federaci a na iniciativy Churchilla v evropských záležitostech se zaměřila Dolní sněmovna Velké Británie pod vedením Gordona Langa. Coudenhove-Kalergi postupně prosadil své evropské zájmy i ve Švýcarsku, Nizozemí a Dánsku. Později se mu totéž zdařilo i ve Francii a ve Velké Británii. V červenci roku 1947 proběhla ustavující schůzka *Evropské parlamentní unie* ve švýcarském Gstaadu.¹⁹²

7.1 Ocenění celoživotního díla

Coudenhove-Kalergi dostal celou řadu evropských ocenění. Roku 1931 byl navržen československým ministrem zahraničí Edvardem Benešem a německým ministrem Erichem Koch-Weserem na Nobelovu cenu míru. Žádost podpořily významné osobnosti, jako ministr Carl Severing, Jorga, předseda říšského sněmu Paul Löbe, Edouard Herriot, Hans von Raumer,

¹⁹¹ Smlouva o založení ESUO vstoupila v platnost 25. července 1952. Podepsána byla v roce 1951 v Paříži, a to Německem, Francií, Itálií, Nizozemskem, Belgií a Lucemburskem. Iniciativa vzešla od tehdejšího francouzského ministra zahraničí Roberta Schumana s cílem zabránit dalšímu krveprolití v Evropě. Vycházel z přesvědčení, že válčit může jedině ten, kdo volně nakládá se základními strategickými surovinami, kterými tehdy byly uhlí a ocel.

¹⁹² GONĚC, *Evropská idea II.*, s. 107–109.

Gerhart Hauptmann, Selma Lagerlöf, Thomas Mann, Karl Bosch a Robert Bosch.¹⁹³

Správní rada udělila 18. května roku 1950 tvůrci a prezidentu Panevropské unie Richardu Nikolausi von Coudenhove-Kalergimu Cenu Karla Velikého v Cáchách. Sudetoněmecká Cena míru mu byla předána za jeho snahy k vytvoření mezinárodního a politického řádu ve střední Evropě.¹⁹⁴

Roku 1966 získal Evropskou Karlovu cenu Sudetoněmeckého krajanského sdružení a Čestnou adresu téhož sdružení v roce 1968. Při udělení ceny z roku 1966 pravil: „Byla mi propůjčena sudetoněmecká Karlova cena, protože se už desetiletí snažím o vzájemné porozumění a usmíření mezi Čechy a Němci. Kdyby byly moje rady brány vážně, nikdy by nedošlo k roztržení Čech ani k tragickému vyhnání sudetských Němců z jejich milované domoviny. Tato vlast byla také mou vlastí. Mé dětství zůstává nesmazatelně spojeno se smrky, jedlemi a prameny Šumavy.“¹⁹⁵

Těsně před svou smrtí požádal Coudenhove-Kalergi Ottu von Habsburga o převzetí předsednické funkce v Panevropské unii. Ottu von Habsburga řadíme k velkému přívrženci Evropy. Byl pro její sjednocení, pro integraci všech jejích částí, která by probíhala na základě svobodného souhlasu všech národů. Zastával názor, že k širší formě národně státního mírového soužití si národy musí dojít samy. Pokud má být nadnárodní útvar životaschopný, musí vzejít ze svobodné vůle všech zúčastněných.¹⁹⁶ Výzvu tedy uposlechl a následně přenesl sídlo Panevropské unie do Mnichova. Novým cílem vytyčil úsilí o středoevropskou federaci, kterou musí podporovat celá Evropa. 17. července roku 1989 podala vláda

¹⁹³ SOA v Plzni, kart. 139, Coudenhove-Kalergi für den Nobel-Preis vorgeschlagen, *Berliner Tageblatt*, 22. 11. 1931, č. 551, s. 1.

¹⁹⁴ BAUER, s. 60.

¹⁹⁵ COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Můj ráj*, dostupné z: http://www.kohoutikriz.org/data/w_coude.php [cit. ke dni 23. února 2013].

¹⁹⁶ HABSBURO, Otto von, *Úvahy o Evropě*, Praha: Panevropa, 1993, s. 19.

v Rakousku přihlášku do tehdejšího Evropského společenství. Naplnění životních plánů tedy spíše uskutečnila rakouská vláda.¹⁹⁷

Rudolf Kučera vyzdvihuje práci Coudenhove-Kalergiho v předmluvě druhého vydání *Pan-Evropy* z roku 1993 výzvou: „Měli bychom být více hrdi na tohoto Evropana z Čech, protože Čechy rozhodně nejsou zemí, která by oplývala evropanstvím a lidmi, kteří myslí a uvažují evropsky.“¹⁹⁸

---

¹⁹⁷ VEBER, Václav, *Dějiny Rakouska*, Praha: Lidové noviny, 2002, s. 492–493.

¹⁹⁸ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993, s. 9.

8 ZÁVĚR

Záměrem této diplomové práce bylo přiblížit významnou osobnost Richarda Nikolause von Coudenhove-Kalergiho a ústřední dílo *Paneuropa*. Zároveň odpovědět na otázky položené v úvodu práce, které s tímto přiblížením souvisí. Zájem o jednotu a spolupráci vtiskl Coudenhove-Kalergimu jeho široce rozvětvený rodový původ. Nejen Evropa, ale celý svět se mu zdál propojen jeho rodem. Sám o sobě prohlašoval, že otcem mu byla Evropa a matkou Asie. Prožité dětství na zámku v Poběžovicích, kde v té době žila převážně německá a židovská komunita v naprostém míru, mu mnohé odhalila. V kapitole o Poběžovicích je doloženo, jak Coudenhove-Kalergi v raném věku pochopil, že tzv. dědičné nepřátelství je založeno na předsudcích, nevědomosti a podvádění lidí.

Paradoxní situace, která nastala v poválečném uspořádání Evropy, mu předurčila jeho „nadstátnost“. Nezabýval se otázkou týkající se státní příslušnosti, neboť se cítil občanem nového a většího společenství, tzv. nového světa. Občanem vznikající Společnosti národů. Následně ho osobní pojetí členství k „novému světu“ dovedlo k myšlence sjednocené Evropy, kterou rozpracoval v díle *Paneuropa*. Vrcholným počinem se stal první Panevropský kongres ve Vídni a vytvoření Panevropské unie v říjnu roku 1926. K uskutečnění počáteční myšlenky sjednocené Evropy byla nutná masová propagace a zároveň organizace, která by ji šířila. Vliv Coudenhove-Kalergiho na formování Panevropské unie byl zásadní. Panevropská unie představovala první politický koncept výstavby sjednocené Evropy. Měla koordinovat velké množství profederálních aktivit prostřednictvím kontaktů s významnými politickými představiteli. Již od samotného počátku založení bylo hnutí spojeno s význačnými evropskými politiky. Během třicátých let nastala proměna od původní myšlenky a zvýšená pozornost se začala věnovat celoevropským hospodářským problémům. Panevropské unii někdy bývá vytýkáno, že se

jí nezdařila zmiňovaná masová propagace, která by zajistila podporu evropského obyvatelstva. Na druhou stranu dokázala získat osobnosti patřící k politické, ekonomické a kulturní elitě. Také zaujala tisk, obecné a kulturní dění.

Coudenhove-Kalergi položil podstatný základ pro pozdější sjednocení Evropy. Coudenhove-Kalergi považoval Pan-Evropu za nutnou především pro zajištění míru v Evropě. Následně pro evropskou svobodu a evropské hospodářství. Evropský mír byl ohrožován politikou národní nenávisti a rivality. Stálou hrozbou války by byla schopna odstranit pouze politika ve smyslu Pan-Evropy. Pan-Evropa v jeho pojetí neutvářela žádné nebezpečí pro světový mír. Právě roztříštěná Evropa světový mír ohrožovala.

Při hodnocení idey Pan-Evropy je možné uznat, že myšlenky tvůrce i všech zastánců se ubíraly správným směrem. Snaha o mír, harmonii a svobodu byly na cestě pro lepší podmínky evropského kontinentu. Velmi těžko v sobě sympatizanti bojovali s faktem, že Evropa skoro vykrvácela kvůli zanedbatelnému posouvání hranic. Proto Coudenhove-Kalergi přišel s radikálním řešením, ve kterém cestu k trvalému a spravedlivému řešení evropských hraničních otázek spatřoval v odstranění hranic. Evropan, který se dokázal zřítí politických hranic pro mír, musel všechnu svou energii soustředit na odstranění hranic po stránce národní, strategické a hospodářské. Panevropským tolerančním ediktem by ztratily státní hranice národní význam. Panevropský garanční pakt by jim vzal strategický význam a zavedením Panevropské celní unie by přišly i o význam hospodářský. Pokud by byly uskutečněny tyto tři požadavky, odpadly by všechny příčiny sporů, které by mohly vyvolat válku. Státní hranice by klesly na hranice zemské a ztratily by smysl.

Coudenhove-Kalergi se ve vztahu k Pan-Evropě zabýval Společností národů, která v něm vyvolávala nedůvěru. Společnost národů potřebovala z jeho hlediska nutnou reorganizaci. V její dosavadní podobě

spatřoval Coudenhove-Kalergi trvalé nebezpečí pro samostatnost Evropy. Po skončení války nebyla Společnost národů schopna řešit problémy poválečného uspořádání. Nevlastnila fyzické prostředky mezinárodní armády, ani morální prostředky nezaujaté spravedlnosti. Po stránce mocenské i morální se kompromitovala sama a nemohla plnit myšlenku, za kterou stál i Coudenhove-Kalergi. Pro samotnou neschopnost Společnosti národů bylo z pohledu Coudenhove-Kalergiho nezbytné, aby její místo zaujala Pan-Evropa. Pan-Evropa představovala záruku bezpečnosti Evropy vůči mimoevropským zemím a zároveň zajišťovala odpovídající roli ve světě.

Pro vážnější uchopení myšlenky Coudenhove-Kalergiho bylo nutné, aby si svět prošel ještě krutější válkou, než byla ta první. Druhá světová válka ovšem svou krvavou zkušeností zapříčinila odklon od jakéhokoli řešení evropské otázky a Pan-Evropa Coudenhove-Kalergiho byla odmítnuta jako utopický model. Celkově je možno říci, že k nastartování evropského integračního procesu po roce 1945 přispěl kromě dalších koncepcí významnou měrou ideový vliv myšlenky Coudenhove-Kalergiho a jeho snaha o vytvoření evropské politické jednoty a mírového řešení konfliktů.

9 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Státní oblastní archiv v Plzni, Rodinný archiv Coudenhove

- karton 139

- karton 140

- karton 141

- karton 142

- karton 144A.

BRIAND, Aristide, COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Paneuropa Union*, Wien; Paris; Leipzig: Paneuropa Verlag, 1926.

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Adel*, Leipzig: Der neue Geist, 1922.

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Ein Leben für Europa: meine Lebenserinnerungen*, Köln: Kiepenheuer und Witsch, 1966.

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Europa ohne Elend*, Wien: Paneuropa-Verlag, 1936.

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Kampf um Paneuropa: Aus dem 1. Jahrgang von Paneuropa*, Wien: Paneuropa-Verlag, 1925–1928, 3 sv.

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Paneuropa*, Wien: Paneuropa Verlag, 1923.

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Panurope: question et réponses*, Vienne: Éditions Paneuropéennes, 1931.

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926.

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Pan-Evropa*, Praha: Panevropa, 1993. ISBN 80-900034-7-8.

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Praktischer Idealismus Adel – Technik – Pazifismus*, Wien; Leipzig: Paneuropa-Verlag, 1923.

Literatura

ADAMOVÁ, Karolina, KRÍŽKOVSKÝ, Ladislav, *Stručné dějiny diplomacie*, Praha: C. H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-309-4.

ALIGHIERI, Dante, *De Monarchia*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-521-56781-7.

BABÍK, Michal, *Iniciativa Aristide Brianda 1929–1930 a Československo: k československé reflexi evropských integračních snah v meziválečném období*, Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4068-8.

BAUER, Franz, *Ronsperg: Ein Buch der Erinnerung*, Furth im Wald: Ortsrat der Stadt Ronsberg im, 1970.

COUDENHOVE-KALERGI, Mitsuko, *Paměti hraběnky Micu Coudenhove-Kalergi, která žila na zámku v Poběžovicích*, Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2006. ISBN 80-86125-53-X.

Česko. Rakousko: rozdělení – odloučení – spojení: sborník a katalog Dolnorakouské zemské výstavy 2009, Jihlava: Muzeum Vysočiny, 2009. ISBN 978-80-86382-27-2.

DUBOIS, Pierre, *De Recuperatione Terrae sanctae: traité de politique générale*, Paris: A. Picard, 1891.

FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta, *Evropská unie*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-015-2.

FRIED, Alfred Hermann, *Pan-Amerika: Entwicklung, Umfang und Bedeutung der zwischenstaatlichen Organisation in Amerika*, Zürich: Orell Füssli, 1918.

FUCHS, Alfréd, *Paneuropa či Eurasie?*, Praha: Československá akciová tiskárna, 1927.

GERBET, Pierre, *Budování Evropy*, Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0111-7.

GLASSHEIM, Eagle, *Urození nacionalisté: česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha: Garamond, 2012. ISBN 978-80-7407-140-9.

GONĚC, Vladimír, *Evropská idea: idea mírové, kooperující a sjednocující se Evropy I., (do roku 1938)*, Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4327-5.

GONĚC, Vladimír, *Evropská idea: idea mírové, kooperující a sjednocující se Evropy II., (1938–1950)*, Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2750-9.

GONĚC, Vladimír, *Za sjednocenou Evropu: z myšlenek a programů Huberta Ripky*, Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3521-8.

HABSBURG, Otto von, *Úvahy o Evropě*, Praha: Panevropa, 1993. ISBN 80-900034-6-X.

HERRIOT, Edouard, *Europa*, Paris: Rieder, 1930.

HODŽA, Milan, *Články, řeči, štúdie, Sväzok IV.*, Praha: Novina, tiskařské a vydavatelské noviny, 1931.

HOTOWETZ, Rudolf, *Hospodářské sblížení evropských států*, Praha: Česká národohospodářská společnost, 1926.

JENÍČEK, Pavel, *Panevropa?*, Praha: Nákladem Panevropské Unie Č. S. R., 1926.

JEŘÁBEK, Miroslav, *Za silnou střední Evropu*, Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-180-2.

KANT, Immanuel, *K věčnému míru*, Praha: Oikoymenh, 1999. ISBN 80-86005-55-2.

KOVÁŘ, Martin, HORČIČKA, Václav, *Dějiny evropské integrace I.*, Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-731-3.

KUKLÍK, Jan, PETRÁŠ, René, *Nadnárodní integrace v Evropě: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*, Praha: Havlíček Brain Team, 2007. ISBN 978-80-87109-02-1.

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Ideály humanitní*, Praha: Melantrich, 1990. ISBN 80-7023-036-3.

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Světová revoluce: za války a ve válce 1914–1918*, Praha: Orbis, 1925.

MAŠEK, Petr, *Modrá krev: minulost a přítomnost šlechtických rodů v českých zemích*, Praha: Mladá fronta, 1992. ISBN 80-204-0346-9.

MAŠEK, Petr, *Česká šlechta – Rodina Coudenhove-Kalegi v běhu staletí*. In: Sanquis, 2002, č. 18, s. 67–69. ISSN 1212-6535.

MAŠEK, Petr, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti: díl I., A–M*, Praha: Argo, 2008. ISBN 978-80-257-0027-3.

MORAVCOVÁ, Dagmar, *Československo, Německo a evropská hnutí 1929–1932*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2001. ISBN 80-86130-14-2.

MÚDRY, Michal, *Milan Hodža v Amerike: medzi americkými Slovákmi: články, reči, štúdie: Hodža a stredná Európa*, Chicago: Geringer Press, 1949.

NEČAS, Jaromír, *Spojené státy evropské*, Praha: ČIN – tisk. a nakl. družstvo československých legionářů, 1926.

Neue Freie Presse, 17. 11. 1922.

PENN, William, *An essay towards the present and future peace of Europe*, New York: Carnegie Endowment for International Peace, Division of Intercourse and Education, 1943.

POUZAR, Vladimír, *Almanach českých šlechtických rodů*, Praha: Martin, 1999. ISBN 80-85955-13-X.

RIOU, Gaston, *Europe, ma patrie*, Paris: Éditions Baudinière, 1938.

ROHAN, Karl Anton von, *Europa: Streiflichter*, Leipzig: Neue Geist, 1923.

SAINT-SIMON de, Henri, *Výbor z díla*, Praha: Orbis, 1949.

SCHÄFER, Peter, *Prezidenti USA: Od George Washingtona po Billa Clintona*, Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0499-6.

SCHUSTER, Václav, *Hospodářská Panevropa*, Praha: Panevropská unie, 1930.

ŠÍMA, Josef, *Sjednocování Evropy: o hledání evropské identity a zneužití myšlenky Evropy bez hranic*, Praha: Liberální institut, 2008.

VALEŠ, Lukáš, *Dějiny politických teorií*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-031-4.

VEBER, Václav, *Dějiny Rakouska*, Praha: Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-491-2.

VEBER, Václav, *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-183-5.

Vossische Zeitung, 15. 11. 1922.

ZEMAN, Zbyněk, *Edvard Beneš: politický životopis*, Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-204-0770-7.

ZIEGERHOFER-PRETTENTHALER, Anita, *Botschafter Europas: Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi und die Paneuropa-Bewegung in den zwanziger und dreißiger Jahren*, Wien: Böhlau, 2004. ISBN 3-205-77217-2.

Internetové zdroje

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Můj ráj*, dostupné z: http://www.kohoutikriz.org/data/w_coude.php [cit. ke dni 23. února 2013].

Jiří z Poděbrad, *Smlouva o nastolení míru v celém křesťanstvu*, dostupné z: <http://www.mise2009.cz/cs/historie/smlouva-o-nastoleni-miru-v-celem-krestanstvu/index.html> [cit. ke dni 23. února 2013].

Rodinný archiv Coudenhove ve Státním oblastním archivu v Plzni, dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archivni-fondy-cr/VysledkyHLEDANI.aspx?stranka=1&id=21300001020183#21300001020183> [cit. ke dni 12. dubna 2013].

SPINELLI, Altiero, *The Ventotene Manifesto*, dostupné z: http://www.altierospinelli.org/manifesto/en/manifesto1944en_en.html [cit. ke dni 23. února 2013].

<http://www.paneuropa.org/>

<http://www.pobezovice.cz/>

10 RESUMÉ

Cette thèse analyse la personnalité remarquable de Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi. Coudenhove-Kalergi est le fondateur de l'Union paneuropéenne, qui a amené idéologiquement à l'unification prochaine de l'Europe. On peut ranger Coudenhove-Kalergi parmi des penseurs politiques les plus importants du XXème siècle, il a consacré toute sa vie à l'idée de l'Union unifiée. Coudenhove-Kalergi était persuadé, que la création de l'Europe unifiée assurait un continent stable politiquement et économiquement et à la fois qu'elle ouvre une possibilité d'un développement calme et d'un profit économique. Il pensait l'Europe pourrait attendre une nouvelle guerre à condition qu'elle n'accepte pas la coopération économique et politique. Ce n'est que l'Europe unifiée qui est capable d'empêcher cet anéantissement.

Son origine familiale largement ramifiée a fait naître son intérêt pour l'unité et la coopération. Non seulement l'Europe mais le monde entier lui semblait relié par sa famille. Il a proclamé que son père était l'Europe et la mère était l'Asie. L'enfance passée sur un château en Pobežovice, où la communauté principalement allemande et juive vivait en lui a découvert beaucoup. Dans le chapitre de Pobežovice, je documente comment Coudenhove-Kalergi se rend compte, dans son âge précoce, que l'hostilité héréditaire est basée sur des préjugés, sur l'ignorance et sur l'envie de tromper les gens.

La situation paradoxale qui est arrivée dans l'agencement de l'Europe après la deuxième guerre mondiale, détermine son au-des-sous État. Il ne s'est pas occupé de la question de la nationalité, car il se sent comme un citoyen d'une nouvelle communauté et plus grande, c'est-à-dire du nouveau monde. Il est devenu citoyen de la communauté des nations, qui se formait.

À la suite, son interprétation personnelle de l'appartenance au « nouveau monde » lui amène à l'idée de l'Europe unie, qui il a abordé dans son oeuvre « Paneuropa ». L'Union paneuropéenne a présenté le premier concept politique de la construction de l'Europe unie. Pour la de la première idée de l'Europe unie, il fallait une publicité massive et aussi une organisation, qui la répande. Coudenhove-Kalergi a posé la base importante pour l'unification prochaine de l'Europe. Il était nécessaire, pour saisir plus sérieusement ses idées quo lem onde vive une guerre efore plus cruelle que la première guerre.

11 PŘÍLOHY

11.1 Seznam příloh

Příloha č. 1: Politické a ekonomické body programu Pan-Evropy.

Příloha č. 2: Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi.

Příloha č. 3: Plakát prvního Panevropského kongresu z 3. až 6. října roku 1926.

Příloha č. 4: 18. května roku 1950 udělila Správní rada tvůrci a prezidentu Panevropské unie Richardu Nikolausi von Coudenhove-Kalergimu Cenu Karla Velikého v Cáchách.

Příloha č. 5: Listina Ceny Karla Velikého v Cáchách.

Příloha č. 6: Mapa světa dle Coudenhove-Kalergiho.

Příloha č. 7: Pamětní desky umístěné na budově čp. 210 v Poběžovicích.

Příloha č. 8: Východní strana zámku v Poběžovicích v době pobývání rodu Coudenhove-Kalergi.

Příloha č. 9: Západní strana zámku v Poběžovicích; kresba Ulf Seidl.

Příloha č. 1¹⁹⁹

Stručné body pro oblast politickou byly definovány do následujících osmi požadavků:

1. Uzavření panevropské smírčí smlouvy (s vyloučením Velké Británie), k jejímuž dodržování se všichni signatáři zaváží.
2. Uzavřít panevropský obranný pakt a panevropskou vojenskou konvenci.
3. Uzavření britsko-evropské konvence.
4. Uzavřít panevropský garanční pakt k zajištění vnitroeurovských hranic.
5. Zajištění ochrany národnostních menšin v rámci Pan-Evropy.
6. Vytvoření panevropské Monroeovy doktríny.
7. Regionálně rozčlenit Společnost národů.
8. Mezinárodní odzbrojení.

Oblast ekonomická obsahovala následujících šest požadavků:

1. Postupné odbourání cel mezi evropskými státy a vytvoření panevropského celního spolku, rozvoj svobodného obchodu v Evropě.
2. Vytvořit z Pan-Evropy jednotný hospodářský prostor.
3. Plánovitě otvírání uzavřené evropské hospodářské kolonie (Západní Afrika, Francouzská Afrika, Libye, Kongo, Angola) jako surovinového zdroje Evropy.
4. Úzká hospodářská spolupráce s Ruskem a spoluúčast při jeho výstavbě.
5. Společné, racionální budování evropských vodních cest a dalších dopravních spojení. Vytvoření stabilní panevropské měny.

---

¹⁹⁹ COUDENHOVE-KALERGI, *Kampf um Paneuropa*, s. 26–28.

---

²⁰⁰ COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von, *Europa ohne Elend*, Wien: Paneuropa-Verlag, 1936, s. 2.

I. PANEUROPA-KONGRESS
I. CONGRÈS PANEUROPEËN
I. PANEUROPEAN CONGRESS

3., 4., 5., 6. OCT. 1926

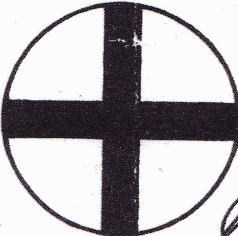
*Zu Ehren des I.
Paneuropa-Kongress
Oskar Goldschmid
4/8. 1926.*

Bogdanov

Dr. Amos

*Prof. Dr. Schöndanner
de Pulgore*

Alexander Dittmann

IN NECESSARIIS UNITAS

IN DUBIIS LIBERTAS

IN OMNIBUS CARITAS

PANEUROPÄISCHE UNION
PANEUROPEAN UNION
UNION PANEUROPEËNNE

WIEN, HOFBURG

²⁰¹ Česko. Rakousko: rozdělení – odloučení – spojení: sborník a katalog Dolnorakouské zemské výstavy 2009, Jihlava: Muzeum Vysočiny, 2009, s. 79.

Příloha č. 4²⁰²

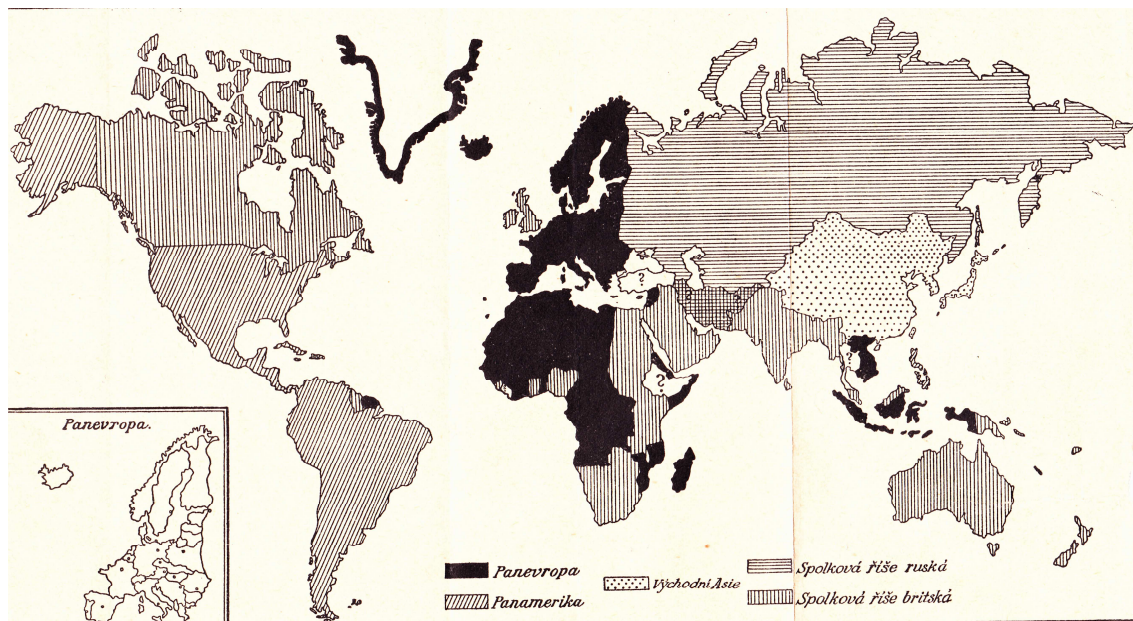

Příloha č. 5²⁰³

²⁰² COUDENHOVE-KALERGI, *Ein Leben für Europa*, s. 320–321.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ COUDENHOVE-KALERGI, *Pan-Evropa*, Praha: Orbis, 1926.

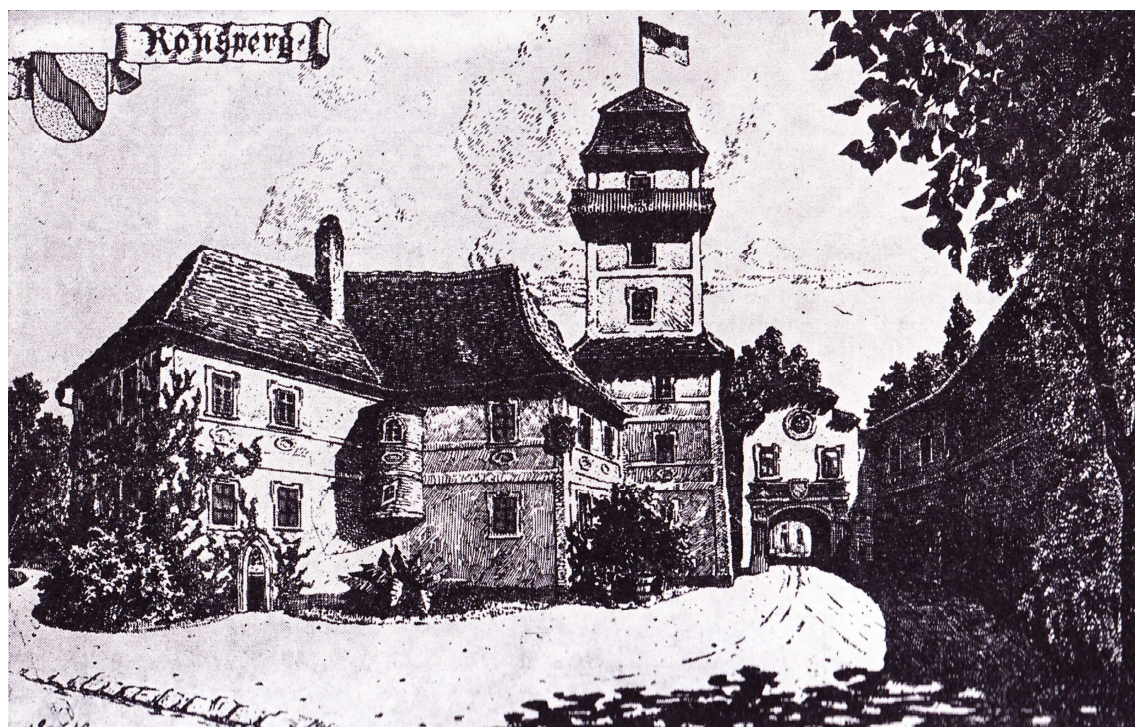
²⁰⁵ Fotografie autorky.

Příloha č. 8²⁰⁶

Příloha č. 9²⁰⁷

²⁰⁶ BAUER, s. 51.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 50.